

У нумары:

**Адам Міцкевіч —
рамантык на стагоддзі**
Гутарка з Пятром Казакевічам —
дырэктарам Польскага інстытута
ў Мінску.

Стар. 4

**Падарунак
ад «Акадэмкнігі»**
Кнігагандлёвая справа:
новыя шляхі да пакупніка.

Стар. 5

**Падарожжа
ў краіну Фантазію**
Пад навагоднюю елачку —
кніга казак Зоі Гарадзецкай.

Стар. 6

У святле рампы
Фестываль народных тэатраў
у Беразіно — адметнасць
духоўнага жыцця Міншчыны.

Стар. 10

Літаратары ўсміхаюцца
Штомесячная старонка гумару —
навагодняя версія.

Стар. 13

ІДЗЕ ПАПІСКА НА І ПАЎГОДЗЕ 2009 г.

**Для індывідуальных
падпісчыкаў:**
1 месяц — 7390 руб.
Падпісны індэкс —
63856

**Ведамасная
падпіска:**
1 месяц — 9580 руб.
Падпісны індэкс —
638562

**Індывідуальная льготная падпіска для на-
стаўнікаў:** на 1 месяц — 4950 руб. Падпісны
індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі:
1 месяц — 7500 руб. Падпісны індэкс — 63880

**Каб год для вас быў неблагім —
падпішыцеся на «ЛіМ»!**

З Новым 2009 годам!

Калядны вечар

*У чарадзе калядных зыркiх свечак,
Гасцiнна расхiнаючы прыпол,
Вiтае зноў нас навагоднi вечар
I запрашае за святочны стол.*

*Суседзяцца куцця i верашчака,
Суседзяцца усе дванаццаць страў...
Хай шчодры вечар будзе шчодрым знакам
На Новы год, на год адметных спраў.*

*— Ідзі, Мароз, куццю у хату есці!
Лагодным будзь, Мароз-чырвоны нос,
Каб мог зайжды бадзёрасць нам прынесці,
I нам не дасылай сваіх пагроз...*

*Рупліва ён прыклаў да шыбы вуха,
Каб шчырыя зычэннi не згубіць,
Каб словы гаспадарскія даслухаць,
Высновы адпаведныя зрабіць.*

*А згорнеца, нібы абрус, сустрэча —
Зноў кола дзён пачне свой кругаход,
I будзем мы прыгавдаць гэты вечар
Да будучага свята цэлы год.*

Валянцін ЛУКША

Пункцірам

Навагодні падарунак атрымала Нацыянальная бібліятэка Беларусі. Дэлегацыя беларускіх дзеячаў Польшчы перадала ў "скарбніцу ведаў" кнігі і навукова-даследчыя матэрыялы са сваіх асабістых архіваў. У мерапрыемстве ўзялі ўдзел прафесар Варшаўскага ўніверсітэта, паэт Аляксандр Баршчэўскі, супрацоўнік Польскага радыё, перакладчык Коласавай паэмы "Новая зямля" Чэслаў Сенох, паэты Віктар Швед і Міра Лукша, фалькларыст Сцяпан Копа.

Падобны падарунак стаў не першым. Так, у верасні 2006 года Нацыянальная бібліятэка атрымала ў дар ад прафесара Базыля Белакозавіча, беларуса па паходжанні, звыш 200 гістарычных і навукова-папулярных кніг. Неаднаразова і беларускі бок перадаваў кнігі для беларускай дыяспары ў Польшчы.

1 студзеня ўначы каля Нацыянальнай бібліятэкі пройдзе навагодняя шоу-праграма. Там будзе ўсталявана сцэна, на якой вядомыя беларускія выканаўцы па чарзе будуць сваімі выступленнямі вітаць Новы год. Культурная праграма працягнецца з 0.30 да 06.00.

Уладзімір Анціповіч, начальнік аддзела па справах мастацтва ўпраўлення культуры Мінгарвыканкама, адзначыў, што святочныя мерапрыемствы пройдуць ва ўсіх "спальных" раёнах Мінска. А гэта азначае, што на святочную ёлку неабавязкова ехаць у цэнтр горада.

Полацк зноў "пастарэў". Археалагі пад кіраўніцтвам кандыдата гістарычных навук Дзініса Дука знайшлі артэфакты, якія датуюцца канцом VIII стагоддзя. Гэты факт ставіць пад сумнеў летапісную дату заснавання горада — 862 год. Узрост знаходак пацверджаны радыёвугляродным аналізам.

Археалагі знайшлі рэшткі керамічных вырабаў, жалезных наканечнікаў, прадметы быту, якія сведчаць, што ўжо ў канцы VIII стагоддзя Полацк быў развітым горадам. Даследаванне глебы на месцы раскопак даказала, што яшчэ да нашай эры тут існавала вялікае паселішча. Заснаванне балтамі, па сцвярджэннях Дзініса Дука, з прыходам славян яно ператварылася ў горад.

Археалагічныя раскопкі ў Полацку праходзяць у рамках комплекснай праграмы развіцця горада, зацверджанай Прэзідэнтам краіны на 2008 — 2012 гады.

У Докшыцах каля касцёла Святой Тройцы з'явіўся помнік Папу Рымскаму Іаану Паўлу II. Фігуру пантыфіка вышыняй каля двух з паловай метраў падаравалі польскія каталікі.

Помнік у Докшыцах стаў чацвёртым за сёлетні год у Віцебскай вобласці. Да гэтага яны з'явіліся ў Віцебску, Міёрках і Шумліліне. Так беларускія вернікі вырашылі адзначыць 30-годдзе з моманту ўзыходжання Іаана Паўла II на рымскі пасад.

"Зімовыя прыгоды ў чароўнай краіне пад назвай "Музей" — праграму з такім назовам прадстаўляе з 2 па 18 студзеня Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі для школьнікаў 1 — 5 класаў. Тэатралізаванае прадстаўленне музейшчыкаў адрозніваецца ад іншых перш за ўсё сваёй адукацыйна-забаўляльнай скіраванасцю. Без Дзеда Мароза, бясспрэчна, не можа абысціся ніводная праграма, затое ролу Снягурчкі тут выконвае багіня гісторыі Кліо.

Падрыхтавалі Павел РАДЫНА, Ян АКУЛІН

«Батлейка» на радасць

Да навагодніх святаў арыгінальны музычны праект рытуэ тэлеканал АНТ. На змену леташняму мюзіклу "Паўлінка. Нью" рэжысёр Аляксандра Бутар прапануе загадкавую гісторыю прыгод "ажылых" лялек традыцыйнай беларускай батлейкі.

Прэм'еры

Героі паўстануць перад гледачом адначасова ў дзвюх, а то і ў трох іпастасях: звычайных дзейных асоб, актёраў, якія іграюць гэтых асоб, і лялек, надобных да іх. У відовішчы няма забавульчых эпізодаў, яркіх персанажаў, што ствараюць належны вясёлы настрой, "запазычаны" для сцэнарыя з гумарыстычных ды сатырычных твораў Кандрата Крапівы. Іншыя матывы перагукуюцца з добра вядомым сюжэтам пра вандруючых музыकाў з Брэмена. І ўсё гэта — на фоне дзівосных краявідаў роднай беларускай прыроды, знятых непадальк ад старажытнага Ракава. Тут і зялёныя гаі, і дубровы, і рачулки з празрыстай крыніч-

най вадой. Здымкі праходзілі таксама на фоне і ва ўлонні знакамітага Мірскага замка. Амаль дзве сотні актёраў, музыкантаў, спевакоў, танцоўраў, статыстаў удзельнічалі ў гэтым праекце. Ядвіга Паплаўская ды Аляксандр Ціхановіч, Ірына Дарафеева, Іна Афанасьева, Ларыса Грыбалева, Алена Грышанава, Жанет, Георгій Калдун, Аляксей Хлястоў, Саша Нема, Вольга Вайніловіч, Люся Лушчык, Элеанора Язерская, Сяргей Журавель, гурт "Дядя Ваня", "Песняры", "Тяні-Толкай", артысты Дзяржаўнага ансамбля танца Беларусі на чале з Валянцінам Дудкевічам... У ролі прыгажуні Князеўні здымалася Міс Беларусь-2008 Вольга Хіжынкава, яе строгага бацьку — вядомы Князь

сыграў заслужаны артыст Беларусі Генадзь Давыдзька. — "Батлейка" — не першы музычны тэлевізійны праект, у якім я ўдзельнічаю, — распавядае Г. Давыдзька. — І калі ў "Дзвюх зорках" мяне зацікавіла мажлівасць прымерць адзін эстраднага спевака, то цяпер я выконваю сапраўдную драматычную ролу вядомага Князя — акрамя іншага, гэта дае магчымасць папрактыкавацца ў роднай прафесіі, каб не страціць актёрскіх навыкаў. Мой герой не столькі ўладар зямляў і палацаў, колькі заклапочаны лёсам сваёй свавольнай дарослай дачкі бацька, які дбае пра яе шчасце і хоча "ўладкаваць" непаслухмянае дзіця хача б за якога прынца. Да таго ж, і сам жанр музычнай камедыі дазваляе імправізаваць і дошыць вольна адуцаць сябе на пляцоўцы, што дадае вяселлі і добрага настрою выканаўцам, а праз іх і гледачам. Другую палову майго інтэрэсу да гэтага праекта складае магчымасць паназіраць (а то і павучыцца) за працай стваральнікаў музыкаў шоу, бо я сам займаюся рэжысёрскай практыкай і нядаўна выпусціў у свет мюзікл Уладзіміра Кандрусевіча "Байкер". І, вядома, заўсёды прыемна сустрацца на здымачнай пляцоўцы са старымі і новымі сябрамі — таленавітымі артыстамі. Добра, што такія тэлевізійныя акты становяцца традыцыйнымі і дазваляюць "раскручваць" творчасць нашых беларускіх выканаўцаў, як славутых, так і пачаткоўцаў".

Ігар КУЗНЯЦОЎ Фота аўтара

3 нагоды

Паэтычнае падарожжа

У цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы імя М. Астроўскага адбылася прэзентацыя кнігі Уладзіміра Мазго — "Таямнічая планета". Кніга выйшла ў РВУ "Літаратура і Мастацтва". На прэзентацыі прысутнічалі старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў (ён веў творчую сустрэчу), літаратурны настаўнік творцы пісьменнік Мікола Чарняўскі, кампазітар Эдуард Зарыцкі, які разам з паэтам напісаў некалькі песень, супрацоўнікі бібліятэкі,

літаратурных часопісаў ды дзеткі са школ. Самая непасрэдная, шчырая ў пачуццях аўдыторыя адразу ж прыняла творцаў у шматколерны свет дзяцінства. Разам з Уладзімірам Мазго маленькія чыгачы здзейснілі віртуальнае паэтычнае падарожжа на Браслаўшчыну, гулялі ў жмуркі з "кошкай Муркай", сустракалі "суседзяў па сусеце", лавілі чароўныя гукі беларускай музыкі і самі спявалі знаёмыя песні пад акампамент занага кампазітара Эдуарда Зарыцкага. Уладзімір Мазго — лаўрэат прэміі Фэдэрацыі прафсаюзаў Беларусі ў галіне літаратуры і прэміі імя Васіля Віткі, ганаровы грамадзянін Зэльвенскага раёна, лаўрэат другога Рэспубліканскага літаратурнага конкурсу на лепшую кнігу года ў песенным жанры (за кнігу "Анёл нябесны").

Ірына ТУЛПАВА

Кругагляд

Кніга — крыніца культуры

Савет па кнігавыданні пры Міжнароднай асацыяцыі акадэміяў навук (МААН), Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і Навуковы цэнтр даследаванняў кніжнай культуры Расійскай акадэміі навук пры НВА "Выдавецтва "Навука" арганізавалі і правалі навуковую канферэнцыю "Кніга — крыніца культуры. Праблемы і метады даследавання". Канферэнцыя адбылася ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі. У яе рабоце прынялі ўдзел даследчыкі і навукоўцы, бібліятэкары і архівісты нашай рэспублікі, Расіі, Украіны, Латвіі, Грузіі, Казахстана, Азербайджана, Таджыкістана і Малдовы.

Выявы-2008

У Тэатры рускага рамана адбылася прэзентацыя літаратурна-мастацкага праекта "Выявы-2008". На сцэну ўзняліся як даволі вядомыя, так і малавядомыя маладыя літаратары. Усе яны на гэты раз выяўлялі сябе не толькі ў чытанні

вершаў, але ў своеасаблівай спробе сінкратэчнага мастацтва. Арганізатарамі і каардынатарамі незвычайнага праекта з'яўляюцца Юлія Новік і Віка Трэнас. Сутнасць яго ў тым, каб творцы паўставалі перад гледачом у новым стылі: як фотамастакі, музыкі, кампазітары, танцоры; каб усе віды мастацтва праходзілі праз іх рукі. Да праекта могуць далучыцца ўсе ахвотныя. Зразумела, пры наяўнасці іскры таленту. Імёны і прозвішчы выступаўцаў — Аксана Спрычан, Рагнеда Малахоўскі, Віка Трэнас, Валярына Кустава, Вольга Гапеева — ужо многае самі за сябе гаварылі, тым не менш сёе-тое было новым і цікавым. А менавіта — само спалучэнне аўдыёвізуальных магчымасцей мастацтва. Выдатна аздобілі "Выявы-2008" блязмен Юры Несцярэнка і бард Алякс Камоцкі. Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

крэсліў падчас сустрэчы з чыгачамі Віктар Філімонавіч. — Я вельмі ўдзячны леснікам, якія адкрылі для мяне таямніцы жыцця лесу, напалі чыстым водарам ягоных нетраў маю душу". Падчас канферэнцыі для яе ўдзельнікаў супрацоўнікамі Бялыніцкага раённага краязнаўчага музея імя В. Бялыніцкага-Бірулі была падрыхтавана выстаўка карцін пра прыроду. У мерапрыемстве прынялі ўдзел дырэктар Бялыніцкага мясгаса Рыгор Кузняцоў і намеснік дырэктара па ідэалагічнай рабоце Магілёўскага абласнога вытворчага лесагаспадарчага аб'яднання Мікалай Дамнякоў.

Віктар АРЦЕМЕЎ

Завітала і да нас

У Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі прайшла выстава "Дзяржаўны ўзнагароды Латвіі", прысвечаная 90-годдзю незалежнасці Латвіі. Гэта перасоўная выстава, якая пабывала ўжо ў Літве, Эстоніі, Даніі, Люксембургу, Бельгіі, Германіі, а сёлета, нарэшце, завітала ў нашу краіну. Выстава створана пры ўдзеле Дзяржаўнага Нацыянальнага музея гісторыі Латвіі, Рыжскага музея гісторыі і судаводства, Дзяржаўнага гістарычнага архіва Латвіі. Кожны з экспанатаў выставы звязаны з пэўным гі-

Юбілеі

Дабрачынны канцэрт

На сённяшні дзень у Дзяржынскім раёне актыўна дзейнічаюць 27 народных і ўзорных самадзейных мастацкіх калектываў. Па гэтым паказчыку Дзяржыншчына — лідэр у Мінскай вобласці. У сусор'і таленавітых народных мастацкіх калектываў не апошнія месца па папулярнасці займае і народны вакальны гурток "Суседзі" з вёскі Станькава.

Зусім нядаўна ў Дзяржынску ў сувязі з 10-годдзем існавання гэтага гуртка адбыўся юбілейны канцэрт пад назвай "3 каханнем у сэрцы". Удзел у канцэрте прынялі таксама гурткі "Карагод", "Спадчына", харэаграфічны гурток Дзяржынскай дзіцячай школы мастацтва "Крутагорачка", а таксама калектыв гуртка духоўнай музыкі "Стрэчанне" Станькаўскага духоўнага цэнтра "Адраджэнне".

Павіншаваць юбіляраў — удзельнікаў гуртка "Суседзі" — прыехалі і народныя артысты Беларусі Ядвіга Паплаўская і Аляксандр Ціхановіч.

Усе сродкі, атрыманыя ад юбілейнага канцэрта гуртка "Суседзі", а гэта больш як 4 мільёны беларускіх рублёў, былі пералічаны на рэстаўрацыю Свята-Мікалаеўскай царквы ў вёсцы Станькава. Сымвалічна і тое, што дабрачынны канцэрт адбыўся тады, калі адзначалася 180-годдзе з дня нараджэння вядомага дзяржаўнага і грамадскага дзеяча, калекцыянера, мецэната графа Эмерыка Чапскага, на сродкі якога і была пабудавана ў 1858 годзе менавіта Свята-Мікалаеўская царква.

Лявон ЦЕЛЕШ, г. Дзяржынск

На здымку: спявае — народны гурток "Суседзі".

старычным перыядам ці пераломным момантам у жыцці нашай заходняй суседкі. Зміцер ФЕДЧАНКА

Аўдыторыя — дапытлівая

Творчай сустрэчай з выхаванцамі гімназіі № 2 адзначыў свой паўвекавы юбілей пісьменнік і публіцыст Ігар Тумаш.

З цёлымі віншаваннямі да калегі звярнуўся старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ, галоўны рэдактар часопіса "Нёман" Міхась Пазнякоў. Ён уручыў юбіляру ганаровую граматы СПБ "За актыўную літаратурную дзейнасць у жанрах прозы і публіцыстыкі".

Свае пажаданні ў вершаванай форме выказалі паэты Алег Зайцаў, Аляксандр Ключнікаў, Мікалай Васілеўскі, а таксама вядучы сустрэчы — старшыня літаратурнага аб'яднання "Полацкая ветвь" Аляксандр Раткевіч. Сам юбіляр зачытаў прысутным урывак з сатырычнага рамана "Алдаеўскі тракт" і аказаў на шматлікіх пытанні гімназістаў. На пытанне пра стварэнне гіпатэтычнай "Кнігі для ўсяго чалавецтва", Ігар Тумаш зазначыў: "Калі б хапіла здольнасцяў, то напісаў бы кнігу пра сэнс жыцця. Бо жыць асэнсавана для сённяшняга чалавецтва — пытанне актуальнае". Ян АКУЛІН

Гучаць святочныя акорды

За падзеяй

Архікатэдральны Касцёл імя Найсвяцейшай Панны Марыі — «храм ўсіх храмаў» беларускіх каталікоў — ва ўрачыстым убранні: прыйшло свята Божага Нараджэння.

Наведнікі зазвычай дзівяцца: тут заўсёды ясна. Адагда таямніцы — у працы майстроў, што распісвалі храм. Самі фрэскі маляваліся з выкарыстаннем розных колеравых адценняў, якія надавалі храму свой каларыт і асветленасць, напаяючы дабрадатным святлом усю храмовую прастору.

Адроджаныя святныя арганічны ўпісваюцца не толькі ў архітэктурную гарадоў, а і ў наша духоўнае жыццё.

У тым, які выгляд мае касцёл сёння — плён намаганняў кардынала Казіміра Свѣнтка, які асабіста кіраваў рэстаўрацыйнымі работамі. Зараз адноўлены алтар і цэнтральныя навы. І менавіта тут знаходзіцца сучасны твор — каранаваны абраз Імя Марыі Беззаганна Зачатай — напісаны ў наш час.

У цэнтральнай частцы алтара змешчаны і фігуры святых Пятра і Паўла. Зроблены яны былі ў Італіі ў 2004 годзе майстрам Муснерам Хубертам. Фігуры

з'яўляюцца творами ручной працы і ўнесены ў еўрапейскі каталог.

Для рэстаўрацыі засталіся яшчэ бакавыя навы — самі аркі, каланады ў асноўнай, малітоўнай частцы сабора. "Старыя роспісы вельмі цікавыя. І мы шукаем, што гэта ўсё азначае, — тлумачыць, знаёмы чы наведнікаў з касцёлам, ксёндз Антоні Клімантовіч, пробашч архікатэдральнай

парафіі імя Найсвяцейшай Панны Марыі. — Сам касцёл пабудаваны трыма этапамі. Першасна быў узведзены ў 1710 годзе. А потым дабудавалі правую і левую капліцы: імя Святой Тройцы і імя Святога Феліцыяна. У апошняй цяпер судакранаюцца самыя розныя стылі. Присутнічае тут і готыка, і барока. І пабудавана на ў выглядзе цыліндра — як сімвал небывалае моцы". Калісьці існаваў у храме і алтар Феліцыяна, што сімвалічна для самога касцёла, бо слова Феліцыян — перакладаецца як шчаслівы. Мо, таму храму пашчасціла перажыць навалы і быць адноўленым праз стагоддзі. Клопатаў яшчэ шмат...

Пакуль жа святкуецца ў Архікатэдральным касцёле Божае Нараджэнне. І з "Высокага месца", "Верхняга горада", "Верхняга рынку", "Саборнай плошчы" — усе гэтыя назвы насіла тая частка Мінска, што сёння вядомая як плошча Свабоды і яе кварталы гучаць святочныя акорды ўстаноўленых тут некалькі год таму арганай. (Інструмент з'яўляецца падарункам Канферэнцыі каталіцкіх біскупаў Аўстрыі Архікатэдральнаму Касцёлу). Яшчэ са старажытных часоў лічыцца, што глыбокі гук арганай набліжае чалавека да нябёсаў, нагадваючы аб анельскіх спевах і чудаўнай музыцы Рага.

Ірына ТУЛУПАВА
Фота Кастуся Дробава

Дзе знаходзяцца крыніцы...

"Трохперсе", кніга паэзіі Міхася Рудкоўскага, Міколы Пракаповіча, Алеся Каско, выдадзеная ў РВУ "Літаратура і Мастацтва", стала падзеяй у літаратурным і асветніцкім жыцці Берасцейшчыны.

Прэзентацыі

Аўтары (Міхась Рудкоўскі — пасмяротна) адзначаны Літаратурнай прэміяй Брэсцкага аблвыканкама імя У. Калеснікі. Адыбылі прэзентацыі вершаванага зборніка ў Ганцавіцкай раённай бібліятэцы, на філалагічным факультэце Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта. А зусім нядаўна — і ў Брэсцкай абласной бібліятэцы імя М. Горкага. Вечарына, размова на якой ішла найперш пра кнігу "Трохперсе", праводзілася яшчэ і ў звязку з 60-годдзем з дня нараджэння Міколы Пракаповіча.

Вялі святочную імпрэзу кандыдаты філалагічных навук Генадзь Праневіч і Уладзімір Сенькавец. Дарэчы, у прадмове да кнігі "Трохперсе" Генадзь Праневіч напісаў наступнае: "...паэзія М. Рудкоўскага, М. Пракаповіча, А. Каско з'яўляецца, можа, найбольш пераканаўчым адказам на пытанне, дзе знаходзіцца сапраўдныя крыніцы духоўнага багацця народа. Ва ўсіх разе, на прыкладзе іх паэтычнай творчасці можна выразна ўбачыць, як рэгіянальны змест і ўзоры мясцовай культуры трансфармуюцца ў духоўныя каштоўнасці нацыянальнага кшталту..."

Згадаючы Міхася Рудкоўскага, слова найперш прадаставілі сястры паэта — Ірына Міхайлаўна Рудкоўскай. У кнігу "Трохперсе" ўвайшлі і яе ўспаміны пра брата, пра сапраўднага песняра зямлі беларускай. Слова ад сэрца, прачулае, праніклівае эсэ "І памяць, і радасць, і боль" ніколькі не выбываецца з агульнай плыні паэтычнага зборніка, а наадварот — узбага-

чае кнігу, робіць яе старонкі яшчэ больш жыццёвымі. Пра свае сустрэчы з Міхасём Рудкоўскім вельмі цёпла расказваў паэт і вядомы тэлевізійны журналіст Анатоль Гарай. Успаміналася ў яго прамоўцы і імя паэта Міколы Засіма, цяпер ужо амаль забытага. Паэта, вершы якога заўважыў і пераклаў на рускую мову Аляксандр Твардоўскі.

Як і кніга "Трохперсе", так і вечарына складзена была з трох частак. Услед за размовай пра Міхася Рудкоўскага арганізатары імпрэзы звярнуліся да творчасці Міколы Пракаповіча, а пасля — і Алеся Каско. Дырэктар абласной бібліятэкі Тамара Паўлаўна Данілюк уручыла Міколу Пракаповічу як юбіляру падарунак і кветкі. Сваімі развагамі пра кнігу, пра творчасць выбітных землякоў падзяліліся паэт Святлана Локтыш, краязнаўца Анатоль Бензюрук, прафесар Брэсцкага політэхнічнага ўніверсітэта Анатоль Гладышчук, гісторык, краязнаўца і пісьменнік Валерый Тамарэ, доктар філалагічных навук Зоя Мельнікава, вядомы рускі паэт, рэдактар адрэдагаванай паэзіі часопіса "Всемирная литература" Юрый Сапажкоў. Упрыгожваннем вечарыны сталі песні на словы аўтараў "Трохперся", якія гучалі ў выкананні Кацярыны Праневіч, Волгі Сідарук, Алеся Папалаўскага.

Не раз гучала на прэзентацыі імя паэта і літаратурнага крытыка Леаніда Галубовіча. Ён — укладальнік кнігі, аўтар артыкула, што прадастаўляе ў "Трохперсі" творчасць Алеся Каско. Адным словам, душа і генератар ідэі, якая вылілася ў адмысловы зборнік.

Кастусь ЛАДУЦКА

Творчыя крокі фотаклуба

Фотаклуб "Мінск" — адзін са старэйшых творчых калектываў на тэрыторыі былога Саветаў Саюза. Ён быў створаны ў верасні 1960 года на агульным сходзе фотааматараў горада, абвешчаным у газеце "Знамя юности". Першым кіраўніком арганізацыі быў прэзідэнт Акадэміі навук БССР В. Купрэвіч, а мастацкім кіраўніком — вядомы фатограф-энтузіяст І. Салавейчык. У 1979-м за плённую і стваральную дзейнасць у галіне мастацкай фатаграфіі клубу прысвоена ганаровае званне "народны".

Выставы

Пачынаючы з першых дзён існавання, фотаклуб быў і застаецца важным складнікам у агульнай структуры фатаграфічнага жыцця Беларусі, той сферай, дзе ўнікаюць і атрымліваюць дзейную падтрымку творчыя пачынанні, выяўляюцца аўтарскія індывідуальнасць і здольнасць да выражэння свайго мастацкага погляду і ідэй.

Нядаўна фотаклуб прадставіў увазе глядачоў выставку з традыцыйнай назвай "Крокі", каб пацвердзіць сваё ганаровае званне. Якія ж яны былі, крокі суполкі, на працягу апошніх трох гадоў? Кожны творчы год адзначаны тэматычнай выставкай, прысвечанай нашым славутым землякам. Гэта "Уздзенскія сутокі", прысвечаная Я. Наркевічу-Ёдку, "Ад роднае зямлі, ад гоману бароў..." — памяці Якуба Коласа, "Асветнік з Люцінкі" — па мясцінах жыцця і творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча.

З персанальнымі выстаўкамі выступілі А. Валадзько, В. Жураўкоў, С. Качаргін, Я. Казюля, В. Сутлоб, В. Сядых, Н. Дзегцярова, А. Дрыбас, У. Паўлаў, А. Шаліма, У. Шарнікаў, В. Раковіч, М. Баццокова...

Цікавая выстаўка "Калеті" (фатографы пра фатографу) са-

брала шмат аўтараў з усёй Беларусі. Асобна трэба адзначыць выставачны праект "Творчасць без межаў" — своеасаблівы марафон аўтарскіх калекцый, які дазваляе кожнаму члену клуба паказаць свой творчы свет без абмежавання тэматыкі. Праз гэты праект ужо прайшло чатырнаццаць членаў клуба са сваімі персанальнымі выстаўкамі.

Міжклубныя сувязі калектыву адзначаны ўдзелам у арганізацыі Месячніка польскай фатаграфіі (разам з Польскай інстытутам у Мінску), правядзеннем выставкі польскага фотамастака Ежы Пентака, абменаў клубнымі калекцыямі паміж Мінскам і Тальяці, удзелам у фотапленэры ў Літве. Фотаклуб прадаўжае працу па азнамяленні са сваёй творчасцю жыхароў розных гарадоў Беларусі: за апошнія гады экспазіцыі пабывалі ў Навагрудку, Вілейцы, Магілёве, Гомелі, Віцебску, Гродне, Браславе, Лагойску...

Што ж датычыць перспектывы, то галоўным напрамкам дзейнасці фотаклуба "Мінск" (яго сённяшні старшыня — Юўтен Казюля) з'яўляецца падрыхтоўка да знамянальнай даты — пяцідзясяцігоддзя з дня яго заснавання.

Віктар КАВАЛЁў
Фота Андрэя Шуленкі

Навідавоку

Юбілейныя імпрэзы

Маладзечанскае музычнае вучылішча імя М.Кл. Агінскага ўрачыста адзначыла сваё 50-годдзе. Наогул, святкаванне доўжылася тыдзень. У мясцовым Палацы культуры адбыўся канцэрт заслужанага калектыву Беларусі, Сімфанічнага аркестра музвучылішча пад кіраўніцтвам Рыгора Сарокі.

У касцёле св. Юзафа прайшоў канцэрт змешанага хору вучылішча. Святочнай таксама атрымалася вечарына гісторыі ўстановаў (адзілася ў Палацы культуры). Да знамянальнай даты нават быў зняты відэафільм. Гучала шмат віншаванняў і пажаданняў.

У музычнага вучылішча шмат планаў: гэта і прадаўжэнне гастроляў Сімфанічнага аркестра па краіне і за межы, і новыя оперныя прэм'еры, за якія возьмецца Маладзёжны тэатр пры вучылішчы, а таксама бясконца будучы радаваць мастацкімі выстаўкамі навучэнцы аддзялення дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва пры ўстанове.

Настасся ХАРУК

Снежаньская кветка

Літаратурнае жыццё Слуцкіна мае багатую гісторыю. Нават аматарская літаратурная суполка "Случ", якая рэгулярна праводзіць творчыя сустрэчы і прэзентацыі, была заснаваная ў 1925 годзе. Узначальнае яе Сяргей Пятроў. Зусім нядаўна сябры суполкі сабраліся, каб павіншаваць яго з выхадам новай кнігі "Подснежник". Першая кніга "Свет воспоминаний" выйшла ў 2007 годзе.

Сяргей Пятроў усё жыццё пісаў дасціпныя пародыі, таму з'яўленне яго лірычнага зборніка стала для многіх сапраўднай нечаканкай. Тонкі лірызм гэтых вершаў адразу ж заўважлі музычныя дзеячы. Ужо чатыры кампазітары стваралі музыку да яго вершаў, а некаторыя песні на вершы С. Пятрова ўжо прагучалі па беларускім радыё. Зараз пісьменнік працуе над трэцім, на гэты раз праявіўнай кнігай, у аснову якой будучы наладзены рэальныя падзеі Слуцкіны.

Барвара ЧАРКОЎСКАЯ

Памяці творцы

У Магілёве прайшлі традыцыйныя Дні памяці К.М. Сіманова. Удзел у іх правядзенні прынялі не толькі мясцовыя аматары творчасці пісьменніка, але таксама і госці з Расіі — маскоўскія паэты Валерый Казакоў і Надзея Драбышэўская. Насычаная падзеямі праграма дзён завяршылася ўрачыстай вечарынай, прысвечанай памяці творцы. На ёй з працудым словам выступіў сын Сіманова Аляксей. Ён падкрэсліў, што падобныя мерапрыемствы важныя перш за ўсё для моладзі, бо выхоўваюць патрыятызм і духоўнасць.

Сяргей УКРАЇНКА

З'явіцца свой дом

Літаратурны саюз «Полоцкая ветвь» адзначыў 14-годдзе. Святкаванні праходзілі ў гарадскім Палацы культуры, дзе выступіў старшыня суполкі Аляксандр Раткевіч. Ён падвёў вынікі дасягненняў саюза: выдадзена больш як 150 кніг. Акрамя таго, «Полоцкая ветвь» раз на два гады праводзіць міжрэгіянальны літаратурны конкурс «Поэт — Артист», мае два перыядычныя выданні — літаратурны часопіс «Западная Двина» і газету «Вестник культуры», а ў наступным годзе плануе адкрыць выдавецтва «Літаратурный свет». Павіншаваў суполку і загадчык аддзела культуры Полацкага гарвыканкама Віктар Ушак. Ён запэўніў, што ў Полацку абавязкова з'явіцца свой дом літаратара, пра які даўно мараць тамтэйшыя паэты і пісьменнікі.

Саша ДОРСКАЯ
Фота Віктара Кавалёва

Вішчуем

з 70-годдзем **Маеўскую** Ніну Васільеўну, беларускую паэтку, празаіка.

з 70-годдзем **Мажэйку** Зінаіду Якаўлеўну, беларускага этнамузыкалага.

з 70-годдзем **Казанава** Барыса (Лапіцкага Барыса Міхайлавіча), беларускага празаіка.

з 65-годдзем **Камейшу** Казіміра Вікенцьевіча, беларускага паэта.

з 55-годдзем **Дуктава** Уладзіміра Уладзіміравіча, беларускага празаіка.

Юбілейны календар

210 гадоў **Міцкевічу** Адаму, польскаму паэту беларускага паходжання, грамадскаму дзеячу, публіцысту.

130 гадоў **Зязюлю** Андрэю (Астрамовічу Аляксандру Сцяпанавічу), беларускаму паэту, святару.

125 гадоў **Барыгэўскаму** Яўгену Іванавічу, беларускаму літаратуразнаўцу, педагогу.

115 гадоў **Цікоцкаму** Яўгену Карлавічу, беларускаму кампазітару.

110 гадоў **Аляксееву** Мікалаю Іванавічу, беларускаму празаіку, драматургу.

105 гадоў **Ахрэмчыку** Івану Восіпавічу, беларускаму жывапісцу.

105 гадоў **Цудукідзе** Тамары Рыгораўне, беларускай пісьменніцы.

100 гадоў **Басу** Ісідару (Ізраілю Самуілавічу), беларускаму крытыку, літаратуразнаўцу.

95 гадоў **Кулакоўскаму** Аляксею Мікалаевічу, беларускаму празаіку.

90 гадоў **Кірзенку** Кастусю (Канстанціну Ціханавічу), беларускаму пісьменніку.

85 гадоў **Вялюгіну** Анатолію Сцяпанавічу, беларускаму паэту.

80 гадоў **Васілеўскаму** Мікалаю Сямёнавічу, беларускаму мовазнаўцу.

Падарунак пружанцам

Мемарыяльная дошка ў гонар **Міколы Засіма адкрыта нядаўна на будынку Пружанскага раённай бібліятэкі.**

Так адзначана 100-годдзе з дня нараджэння вядомага ўдзельніка нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі і паэта-земляка, які нарадзіўся на Пружаншчыне. На мармуровай пліце адлюстравана выява пісьменніка, даты яго жыцця і паэтычныя радкі: "Мая Пружанская зямліца! Твае палі і сінь нябёс Мне будуць бачыцца і сніцца Куды б мяне не кінуў лёс..."

Такі падарунак пружанцам зрабілі вядомы лідскі скульптар Рыгор Груша і яго творчы калектыў. І яшчэ пра адзін дар творцаў. Напрыканцы восені яны ўстанавілі ў аграгарадку Бердаўка Лідскага раёна памятны камень у гонар 60-годдзя мясцовай школы, выхаванцам якой з'яўляўся Рыгор Баляслававіч.

Алесь ЖАЛКОЎСКИ

Пётр Казакевіч: «Адам Міцкевіч — рамантык на стагоддзі...»

Пётр Казакевіч — дырэктар Польскага інстытута ў Мінску. Наша размова з вядомым культуролагам і арганізатарам польска-беларускіх стасункаў у галіне культуры і мастацтва адбылася ў прырададзень падзеі, якая не можа не хваляваць, не можа не спрыяць развіццю цікавасці да Польшчы, польскай літаратуры. Сёлетні снежань звязаны з 210-годдзем з дня нараджэння сьліннага сына зямлі беларускай, польскага паэта Адама Міцкевіча... Юбілейныя варункі і не толькі сталі асноўным прадметам гаворкі.

— Спадар Пётр, шматлікая постаць Адама Міцкевіча — заўсёды ў полі зроку беларускіх даследчыкаў, беларускай асветніцкай грамадскасці... Што, на ваш погляд, у Беларусі асабліва заўважна ў дачыненні да ўшанавання памяці Адама Міцкевіча ў нашай краіне?

— Мне заўсёды цікава наведваць мясціны, звязаныя з жыццём і дзейнасцю геналянага польскага паэта. І раблю гэта з вялікай асаадаю у Польшчы. Яшчэ нядаўна вандраваў па міцкевічэйскіх мясцінах ва Украіне, дзе параўнальна нядаўна працаваў некаторы час.

— Відаць, былі і ў Агэсе, у Літаратурным музеі, дзе пра паэта красамоўна распавядаюць шматлікія экспанаты...?

— Так. І найперш у адэскім музеі ўражае збор кніг з XIX стагоддзя... І там жа не толькі творы Адама Міцкевіча, але і кнігі яго сучаснікаў, кнігі іншых польскіх літаратараў, хто спрычыніўся па розных нагодах з поўднем Расійскай імперыі... Прыцягваюць увагу і экспанаты, што дапамагаюць уявіць атмасферу мінулых часоў. Антыкварная мэбля, рознага кшталту побытавыя рэчы — гэта ўсё падтурхоўвае да пэўных асацыяцый...

— Так хацелася б і ў нашых музеях мець больш прадметаў, якія дапамагаюць зазірнуць у даўніну. І калі гаварыць пра Міцкевіча, то найперш такія прадметы патрэбны ў ДOME-музеі Адама Міцкевіча ў Навагрудку.

— Згодны з вамі. Але ж хачу заўважыць, што і ў новагрудскім музеі прывабляе цеплыня, з якой вядзецца нязмушаны аповед пра паэта, прыцягваюць увагу інтэр'еры музейных пакояў. Усё ж, наведваюшы музей у Навагрудку, а пасля павандраваўшы вулачкамі старажытнага горада, першай сталаці Вялікага княства Літоўскага, пачынаеш пачуваць сябе далучаным да асобы Міцкевіча, да беларускіх этапаў ягонага жыцця.

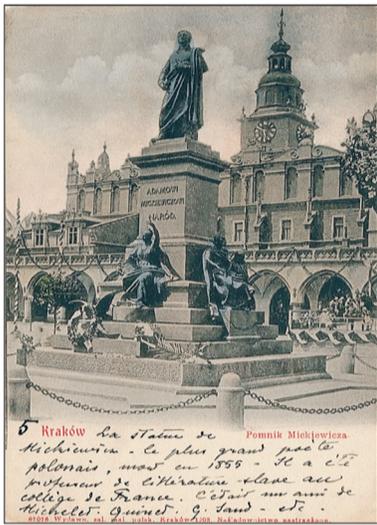
— Дарэчы, Польскі Інстытут у Мінску, наколькі ведаю, спланаваны сёлетня адмысловы праект, звязаны з ушанаваннем памяці Міцкевіча. Ці нельга распавесці пра яго крыху падрабязней...?

— Мы падтрымалі ідэю некалькіх беларускіх фотамайстроў і арганізавалі правядзенне фотаконкурсу па мясцінах жыцця Адама Міцкевіча ў Беларусі. Назва — "Шляхам Адама Міцкевіча". Такая фотавыстава ўжо адбылася. Па выніках яе прайшла і фотавыстава ў Музеі гісторыі беларускай літаратуры ў Мінску. Гледчыя змаглі пабачыць здымкі, зробленыя беларускімі майстрамі Юрыем Васільевым, Валерыем Сібрывавым, Сяргеем Плыткевічам, Валерыем Вятрэнкам, Віктарам Сядых, Наталіяй Раціцкай, літоўцамі Сігітасам Канцавічусам, Раймондасам Пуйшысам, Рамуальдам Вайткусам, палякамі Ежы Пёнтакам, Кшыштафам Макоўскі. Спадзяюся, што пабачыць свет і фотаальбом Сяргея Плыткевіча ў выдавецтве "Рыфтур".

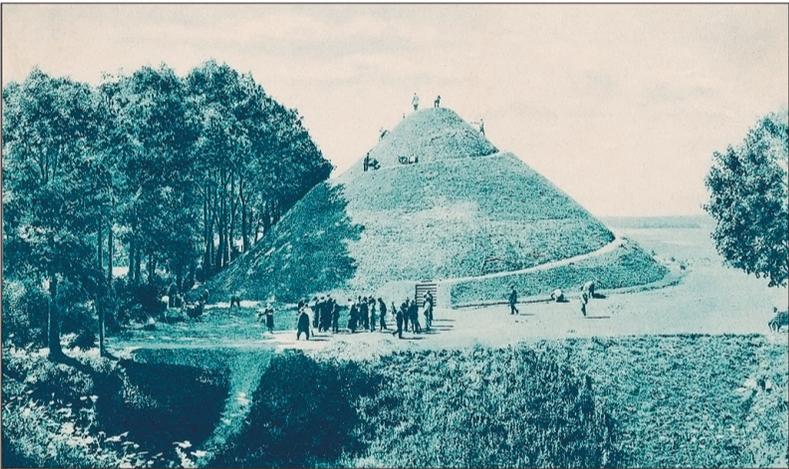
Але я хацеў бы звярнуць увагу на гэты юбілейны дні ўвагу яшчэ на адзін праект, рэалізаваны мінскім выдавецтвам "Тэхналогія": у серыі "У пошуках страчанага" выдадзена кніга "Адам Міцкевіч у старых паштоўках канца XIX — пачатку XX стагоддзя". Разам

Адам Міцкевіч у Крыме.

Кракаў. Помнік А. Міцкевічу, канец XIX стагоддзя.

Навагрудак. Курган Адама Міцкевіча.

сабрана каля 400 паштовак з калекцыі Уладзіміра Ліхадзедава. Аўтар тэксту — вядомы культуролаг, доктар філалагічных навук, прафесар Адам Мальдзіс.

— Да згаданай вамі міжвыдавецкай серыі "У пошуках страчанага" мае дачыненне і рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва", дзе пабачылі свет кнігі з паштоўкамі Уладзіміра Ліхадзедава "У пошуках страчанага" і "Знічкі Айчыны..."

— І я ведаю, што яны сталі падзей і не толькі ў беларускай філакартыі. А што да новага альбому Уладзіміра Ліхадзедава, то выданне таксама дастаткова прэзентацыйнае, разлічанае як на спецыяліста, так і на шырокае кола крэатываў, проста цікаўных да гісторыі і культуры людзей...

— Але ж, прабачце, паэт пайшоў з жыцця ў 1855 годзе. Фатаграфія бярэ свае вытокі, наколькі вядома, з 1839-га... Здаецца, і не вядомыя фатаграфічныя выявы класіка польскай літаратуры. А што да паштоўкі, то яе нараджэнне ўвогуле не супадае з гадамі жыцця Міцкевіча...

Навагрудка. Ёсць паштоўкі з адлюстраваннем дома, у якім жыў Міцкевіч, — выява канца XIX стагоддзя і пачатку XX... Ёсць выгляд дома і ў 1930-я... На паштоўках — і ўнутранае ўбранне Фарнага касцёла, дзе хрысцілі паэта, і пасля ўжо — руіны касцёла, ёсць і здымак з агульным выглядам Сямёнаўскай вуліцы, на якой знаходзіўся храм. Угледачыся ў гэтыя выявы, проста не можаш не адчуваць прысутнасць Міцкевіча, не можаш не асэнсоўваць тую прастору, у якой жыў і шукаў свае вобразы вялікі паэт.Значны раздзел паштовак расказвае пра месцы, дзе ўшанавана ў розныя гады па-

мяць пра паэта. Вуліцы беларускіх і ўкраінскіх гарадоў, нават вадаспады, што носяць ці насілі імя Міцкевіча, — вось адрасы не толькі літаратурнай, а гістарычнай памяці. А яшчэ адзін уражлівы раздзел — помнікі Адаму Міцкевічу. І тут нас чакаюць сустрэчы ў Івана-Франкоўску (калі горад яшчэ называўся Станіславам, на плошчы Міцкевіча ўсталявалі помнік паэту), Варшаве, Кракаве... Амаль дваццаць паштовак вядуць нас у падарожжы па Кракаве. Як вандроўнікі ў часе, гледчы і чытачы змогуць пагратыць у апошнія дзесяцігоддзе XIX ст., перайсці затым у пачатак дваццатага стагоддзя, пабываць у 1930-х... І некалькі ўражлівых фотаздымкаў — сам працэс разбурэння помніка паэту ў 1939 годзе. Як жа тут не хвалявацца, калі ўглядаешся ў такое?! Увогуле, адзінваочы альбом Уладзіміра Ліхадзедава цалкам, прыходзіш да думкі, што здзейсненае ім павінен быў зрабіць спецыяліст-міцкевічазнаўца. Думаеш пра тое, што падобная кніга павінна была выйсці з друку ў Польшчы, у нейкім польскім выдавецтве. Ды рэчаіснасць складваецца інакшай. Унікальны гісторыка-філакартычны альбом, які не мае ніякіх блізкіх аналагаў, прысвечаны постаці Адама Міцкевіча, пабачыў свет у мінскім выдавецтве "Тэхналогія", укладзены мінскім калекцыянерам і даследчыкам беларускай мінуўшчыны, а мне так і хочацца зазначыць, што не проста калекцыянерам, а яшчэ чалавекам, які спасцігнуў Міцкевіча, адкрыў яго лёс... У такое і паверыць адразу немагчыма!.. Але гэта факт.

Сам падбор, размяшчэнне паштовак, дакладная іх структурызаванасць гавораць пра веданне Уладзімірам Ліхадзедавым пакурачскага лёсу паэта, пра ўсведамленне патрыятычнай ролі аўтара "Пана Тадэвуша" ў фарміраванні ідэй польскай дзяржаўнасці. Мне здаецца, прабачце за высокі стыль, што калекцыянеру, як нікому іншаму, удалося ўхапіць той рамантычны дух, што і паэтам рухаў у яго памкненнях, што і цяпер прывабляе ў асобе Адама Міцкевіча, які для палякаў, зразумела, не адно толькі пісьменнік.

Гутарыў Кастусь ЛАДУЦЬКА

Паштоўкі з калекцыі У. Ліхадзедава

Ад рэдакцыі

Прыемна яшчэ раз звярнуць увагу чытачоў на тое, што творчы калектыў тыднёвіка "Літаратура і мастацтва", які ва ўсе часы падтрымліваў на сваіх старонках тэму беларуска-польскага сяброўства і культурнага супрацоўніцтва, за некалькі апошніх гадоў наладзіў вельмі прывязны, шчырыя стасункі з Польскім інстытутам у Мінску. З 2005 года наша рэдакцыя — пастаянны ўдзельнік традыцыйнага журналісцкага конкурсу імя Ежы Гедройца. Тры гады запар "ЛіМ" адзначаўся ганаровымі дыпламамі "За добрасумленнасць і універсальную велічыню публіцыстыкі ў галіне культуры", "За прафесіяналізм і актыўную пазіцыю ў развіцці польска-беларускіх кантактаў у галіне культуры". А паводле вынікаў VIII конкурсу, праведзенага летась, газета творчай інтэлігенцыі Беларусі "Літаратура і мастацтва" стала пераможцай прафесійнага спаборніцтва, якое носіць шануюнае імя Ежы Гедройца. Дырэктар Польскага інстытута ў Мінску Пётр Казакевіч, уручыўшы ва ўрачыстай абстаноўцы прэстыжную ўзнагароду "ЛіМу", сказаў намала добрых слоў пра ўзровень творчай працы нашага калектыву.

Падарунак ад «Акадэмкнігі»

Сталічная кнігарня «Акадэмкніга» сёлета таксама далучылася да «Каласавін» — правяла незвычайную і цікавую акцыю для сваіх наведвальнікаў і гасцей. У ёй прынялі ўдзел навукоўцы з Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, супрацоўнікі Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, выдаўцы, паэты і пісьменнікі. Кожны пакупнік у той дзень атрымаў у падарунак ад магазіна кнігу твораў Якуба Коласа з серыі «Народная бібліятэка». Захапіла прысутных і прамое ўключэнне імправізаванай радыёстудыі, якая вяла вяшчанне на гандлёвыя залы: гучалі вершы і проза вялікага песняра, а таксама песні на словы Коласа ў выкананні славетных майстроў беларускай сцэны. У кнігарні ў той дзень — дзень нараджэння Якуба Коласа — часам проста і нязмушана пачыналіся зацікаўленыя творчыя дыскусіі. У адной з іх прынялі ўдзел Тэрэза ГОЛУБ, кандыдат філалагічных навук, загадчыца аддзела Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы, Вера МІЦКЕВІЧ, унучка Якуба Коласа і дырэктар магазіна «Акадэмкніга» Соф'я ЖЫБУЛЕўСКАЯ.

Т. ГОЛУБ: — Кніга ў жыцці кожнага з нас мае неацэннае значэнне! І нішто не заместіць кнігу. Маё знаёмства з кнігай пачалося з маленства. Мне чыталі бацькі, мае родныя і блізкія. Тады я не ведала, чые гэта радкі — «Не сядзіцца ў хаце хлопчыку малому, кліча яго рэчка...» Але слухала пра хлопчыка з цікавасцю, таму што і мяне мама не адпускала ў моцныя маразы з санкамі на горку!..
Пра кнігу лепш, чым нашы славетныя асобы, не скажаш. Пачынаючы ад Міколы Гусоўскага, Францыска Скарыны, Сымона Буднага да Максіма Багдановіча, Францішка Багушэвіча, Максіма Гарэцкага і, зразумела ж — да Янкі Купалы і Якуба Коласа!.. Хто не ведае васьмі гэтае «Кніга — гэта лямарства ад многіх хвароб». Ці: «трэба пусціць кнігу ў народ», каб тым самым павысіць адукацыю, і каб «асвета па краіне пайшла». Ці, як сказаў яшчэ адзін класік — «пад кожнай страхой павінна быць кніга»!..

Адным словам, асноўны клопат калег-аднадумцаў — рабіць усё на карысць Кнігі.
В. МІЦКЕВІЧ: — І я, і многія нашчадкі Коласа, не раз распавядалі пра тое, як любілі і шанавалі кнігу ў Коласавым доме. Міхась Казіміравіч (бацька Коласа) вельмі хацеў, каб дзеці вучыліся. Дзядька Антосе заўсёды прывозіў з кірмашу са Стоўбцаў кніжкі — байкі Крылова і іншыя... Больш за ўсё прагнуў да кнігі Кастусь (будучы пісьменнік), яго заўсёды цікавілі ўражывае свет кнігі! Калі яго выпраўлялі пасвіць жывёлу, ён абавязкова клаў у торбачку якую-небудзь кніжку і чытаў... Тады яшчэ па складах. Але хутка асвоіў граматы. Можна таму бацькі толькі яго, Кастуся, накіравалі вучыцца ў Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю. А рыхтаваў да паступлення Язэп Лёсік...
Да вайны ў доме майго дзеда (Якуба Коласа) была вялікая бібліятэка. Мой тата, Даніла Канстанцінавіч (старэйшы сын пісьменніка) склаў нават спіс тых даваенных кніг... На трэці дзень вайны дом (цяпер гэта тэрыторыя парку Горкага) згарэў ад разрыву снарада... Загінула і бібліятэка. Наша сям'я пасля вайны доўга аднаўляла той спіс...
С. Ж.: — У нас асабліва асноўны да нашых песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Іх творы заўжды ёсць на паліцах. Робім выставы да юбілеяў ці нейкіх адметных дат. Адносіны ў нас самыя святае!..
Колас да мяне... Вось і нядаўна перачытала «Новую зямлю». Гэта ж — цуд! Такое ўражанне, што гэта пра маіх бацькоў... Пра маю хату, маю зямлю... Пра адносіны паміж бацькамі і дзецямі. Настолькі ўсё знаёмае!.. Часам падаецца, што Колас пісаў з маёй сям'і. З маіх бацькоў. Нездарма ж «Новую зямлю» называюць энцыклапедыяй сялянскага жыцця XX стагоддзя. Колькі б ні перачытвала, кожны раз зноўку знаходжу нешта сваё. Роднае і блізкае.

удзел у «Каласавінах», якія штогод ладзіць Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа.
А вось такое мерапрыемства ў магазіне «Акадэмкніга» — упершыню. Гэта свайго роду «ноу-хаў» яго дырэктара Соф'і Антонаўны Жыбулеўскай! Яна запрасіла ў краму не толькі коласазнаўцаў, родных Коласа, а і наладзіла, так бы мовіць, прамы эфір мясцовага радыё. Наведальнікі магазіна, знаходзячыся ў гандлёвых залах, маглі чуць тое, што адбывалася ў імправізаванай студыі. А тут ішла размова пра Коласа, пра тое, што ён напісаў, што людзі чытаюць з яго спадчыны, што ім падабаецца. Ішла размова з роднымі Коласа. Кожнае слова пра Коласа вельмі дарагое...
С. Ж.: — Калі і чаму прыйшла такая думка — правесці своеасаблівыя «Каласавіны» і ў кнігарні? Напэўна, гэта з нябесаў!..
Акадэмія навук і «Акадэмкніга». У гэтым ёсць нешта, мне здаецца, непадзельнае. Дарэчы, Якуб Колас на працягу 27 гадоў (з 1929 па 1956) быў віцэ-прэзідэнтам АН БССР, ён — заслужаны дзеят навукі.
Сышлося, як кажуць, усё. Як, напрыклад, і тое, што ў нас даўня добрасуседскія адносіны з Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеем Якуба Коласа.
В. М.: — У магазін «Акадэмкніга» забягаю часта. Купляю самыя розныя выданні, не толькі Якуба Коласа. Кнігі ў падарунак сваім сябрам і знаёмым. Не вельмі даўно рада была набыць некалькі асобнікаў Язэпа Лёсіка... Тут заўсёды вельмі і прывязна сустракаюць пакупніка, тут нейкая свая, адметная і добразвучная атмасфера... І творчая... Шкада толькі, што тут трошкі цеснавата. На маю думку, варта было б пашырыць гандлёвыя залы. Каб праводзіць і тыя ж чытальніцкія канферэнцыі, і сустрэчы з аўтарамі кніг, і нават паэтычна-музычныя гасцеўні... Вось, напрыклад, і гэтае мерапрыемства — у дзень нараджэння Якуба Коласа — праводзілася ў кабінце дырэктара. Але ж, нягледзячы на цеснату, было вельмі хораша. Сапраўднае свята паэзіі. І душы.
С. Ж.: — Вельмі слушная заўвага. Значыць, мы робім усё захады для таго, каб пашырыць плошчу для беларускай кнігі ў гандлёвых залах...

У «Акадэмкнізе» прадстаўлена ўсё, што выпускаецца нашымі выдавецтвамі. Пакупнік можа знайсці на нашых паліцах творы Якуба Коласа з розных серыяў. Гэта і «Бібліятэка школьніка» (дарэчы, самае таннае і вельмі прыстойнае выданне), гэта і серыі «Славутыя імёны», «Беларуская проза XX стагоддзя», «Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі» ды іншыя.
У выдавецтве «Беларуская навука» выходзіць 20-томны збор твораў Якуба Коласа. Пабачыла свет пяць тамоў. Але ж іх ужо не знайсці ні ў нас, ні ў іншых кнігарнях, таму што тыраж усяго толькі 1500 асобнікаў!..
В. М.: — На маю думку, для рэспублікі — гэта так мала. Гэта проста недаравальна, я лічу. Тым больш, папярэдні 14-томнік выдаваўся толькі напрыканцы 70-х гадоў!
Значыць, што гэты — чарговы збор твораў — дапоўнены, тэксталагічна апрацаваны. Вельмі цікавую і грунтоўную прадмову да яго напісаў адзін з даследчыкаў творчасці Коласа Міхась Мушыньскі. Шкада, што такі мізэрны тыраж.
Т. Г.: — Зараз я займаюся «Казкамі жыцця» Коласа. Тут столькі тэксталагічных праблем! Тут і праблемы выбару асноўнага тэксту, і датаванне, і многія іншыя. Напрыклад, паўстае пытанне, чаму «Казкі жыцця» не пабачылі свет яшчэ ў 1952 годзе, калі выдаваўся 7-томнік?! Ці, скажам, пра ўдзел Максіма Лужаніна, былога сакратара-рэферента Коласа ў падрыхтоўцы тэкстаў для выдання, і інш. Тут няма дробязяў... Выйдуць у свет «Казкі» (у 20-томніку), і збудзецца мара Коласа. Ён так хацеў гэтага. Нават у апошні дзень свайго жыцця паведамаў (Гарадзецкаму) з вялікім шкадаваннем пра тое, што «Казкі» не выйдучь у 1956 годзе, да 50-годдзя яго літаратурнай дзейнасці...
Што да кнігі... Яна жыве, калі запатрабаваная. Таму яна павінна быць выканана на высокім мастацкім узроўні, калі гэта мастацкая кніга. Навуковая — калі яна глыбокая, абгрунтаваная. Дзіцячая кніга павінна быць зямальнай, прывабнай і змястоўнай, хораша аздобленай. Кніга жыве, дзякуючы людзям. І яе аўтарам, і выдаўцам, і тым, хто «пускае кнігу ў народ» — работнікам кнігарняў.

Запісала Валянціна СТЭЛЬМАХ

24 снежня — 210 гадоў з дня нараджэння Адама Міцкевіча

Да гэтага часу ў Беларусі вядуцца спрэчкі наконт дакладнага месца нараджэння сусветна вядомага паэта Адама Міцкевіча. Разглядаюцца тры версіі: Завоссе, Наваград і карчма на хутары Выгода.
Апошнім часам на першы план выходзіць менавіта гэтая карчма. Старэйшы брат Адама — Францішак — казаў, што сюды заходзілі бацькі Мікалай і Барбара, едучы ў Наваград да павітухі. Магчыма, яны спыніліся пагрэцца (паводле звестак метэаролагаў, у канцы снежня 1798 года былі вялікія маразы), магчыма, сані зламаліся і яны спыніліся іх рамантаваць, а можа, жанчыне проста стала кепска ад таго, што пачыналіся роды...
Толькі васьмі адкуль ехалі Міцкевічы ў той панядзелак 24 снежня — невядома. Адны сцвярджаюць, што яны былі ў Агародніках у сваякоў, дзе збіраліся сустракаць Каляды. Іншыя кажуць, што ехалі з Завосся, дзе жылі. Але з якога Завосся? Калі браць на разглед афіцыйнае — «сталовіцкае», дзе сёння ёсць філіял музея, куды прыязджаюць людзі з экскурсіямі, — то яно вельмі далёка ад Наваграда — кіламетраў 50. Сумняваюся, што Мікалай Якубавіч кожны дзень ездзіў на працу ў Наваградскую

Калыска паэта

адвакацкую кантору з гэтага Завосся. Сумняваюся, што бліжэй не знайшлося мясцовай павітухі, якая б прыняла роды. І гэтыя сумненні небеспаспартныя. Як піша яшчэ адзін ураджэнец Наваградчыны Вінцэс Каратынскі ў даследаванні «Некалькі падрабязнасцяў пра сям'ю, месца нараджэння і маладосць Адама Міцкевіча»: «...Пасля смерці Базыля Міцкевіча (5 мая 1799) на Завоссе атрымалі права яго браты і іх дзеці, значыць, і бацька Адама. Было гэта вельмі на руку Мікалаю, бо, пабраўшыся з небагатай паннай Барбарай Маеўскай, ён меў з ёю ўжо двух сыноў, а на ўсе патрэбы вымушаны быў зарабляць. Узгадніўшы са сваякамі, узяў ён на сябе кіраўніцтва ўсім фальваркам у верасні 1799 года і трымаў яго бадай два гады.»
А нам вядома, што Адам быў другім сынам і нарадзіўся ў снежні 1798-га!..
Іншая справа — Завоссе пад Наваградкам. Беларускі літаратурназнаўца Адам Мальдзіс, наведваючы парыжскі музей Адама Міцкевіча, пераканаўся ў тым, што паэт нарадзіўся не ў Завоссі «сталовіцкім»,

а ў Завоссі «наваградскім». Ён у артыкуле «Прыпягалына сіла Парыжа» («СБ» 01.08.2008) заклікаў усіх па-новаму ставіцца да месца нараджэння паэта: «Трэба толькі, каб экскурсаводы (ды і сродкі масавай інфармацыі) не тыражыравалі міфы, а паказвалі гістарычныя падазеі ва ўсёй іх складанасці і знешняй заблытанасці».
Толькі васьмі дзе было Міцкевічава Завоссе? Магчыма, яно месцілася каля Агароднікаў ці Выгоды, каля Свіцязі ці Нёмана, ці каля Руткі, дзе жыў апякун Адама Медард Растоцкі. Дарэчы, Міцкевіч любіў Рутку. Тут ён напісаў баладу «Люблю я», а краявіды роднай вёскі параўноўваў з краявідамі французскага Фантэнэбла, аддаючы перавагу беларускім пейзажам.
Нядаўна я пабыў на Выгодзе. Гэта прыкладна кіламетр ад Руткі. Цяпер там жыве толькі адна жанчына — Марыя Макей. Ёй каля сямідзесяці. Яна — захавальніца хутара — расказала мне пра сустрэчу з прапраўнучкай Міцкевіча, якая гады тры таму шукала на Выгодзе карчму. Вядома ж, будынак да нашага часу не захавалася,

але Марыя Аляксандраўна ведае, дзе ён знаходзіўся.
— Праз гэту карчму то мне папо расказаў. Ён пры дзядзьку гадаваўся, а дзядзьку любіў заязджаць туды піць. Дык па тым я й ведаю дзе яна стаяла, — гаворыць апошняя жыхарка хутара і вядзе мяне на тое святае месца.
Вачам адкрываецца шыкоўны краявід. Больш прыгожых пейзажаў, відаць, не бывае. Калі б Адаму было дазволена самому выбіраць мясцовасць для нараджэння, то хутчэй за ўсё ён выбраў бы гэтую гарыстую «ліцьвінскую зямлю»!
Марыя Аляксандраўна шкадуе цяпер, што не дадумалася, сустрэўшыся з прапраўнучкай, пазнаёміць яе са сваёй цёткай, якой тады пад сто гадоў было. Гаспадыня хутара ўпэўнена, што цётка магла б распавесці шмат цікавага...
І ўсё ж нягледзячы на гэтыя недагаворанасці, спрэчкі наконт месца нараджэння, Наваградчына і яе ваколіцы сталі першай калыскай паэта. Але і Завоссе «сталовіцкае», што цяпер у Баранавіцкім раёне, уплывала на фарміраванне творчага светапогляду, бо там Адам праводзіў летнія канікулы. Наогул, уся Беларусь выпеставала ягоны талент, і Беларусі ахвяраваў ён сваё кароткае, але такое яркае жыццё.
Зміцер АРЦЮХ

3 клопатам пра шматстайнасць

"Галасы і вобразы"... Сваёй назвай зборнік літаратурна-крытычных артыкулаў вядомага літаратуразнаўцы і пісьменніка Аляся Бельскага адразу адсылае да ідэйна-мастацкай, вобразна-стылявой шматстайнасці і поліфанічнага шматгалосся беларускай літаратуры.

Для А. Бельскага, як даследчыка літаратуры, літаратурнага крытыка, характэрна чулае, уважлівае стаўленне да кожнага таленту, да кожнай творчай асобы. Дбайнасць у данясенні да чытача ўсіх адметных рыс і адценняў мастацкай палітры, думак і адчуванняў мастакоў слова характарызуе светапогляд аўтара, яго канцэпцыю развіцця роднай літаратуры. Прызнаючы сённяшняю незайздросную долю паэзіі, А. Бельскі разам з тым падкрэслівае, што паэзія ўсё ж такі "жыве і ствараецца — як травінкі праз асфальт прабіваюцца радкі і вершы з надзеяй быць прачытанымі, пацутымі..."

Кніга "Галасы і вобразы", ахопліваючы шырокі абсяг творчасці розных аўтараў, пачынаючы ад класікаў і заканчваючы маладымі сучаснымі паэтамі, вызначаецца сваёй канцэптуальнай цэласнасцю, сканцэнтраванасцю на глыбінных, цэнтральных праблемах быцця, на тым, як літаратура іх вырашае.

І галоўнейшая з галоўных — праблема духоўнай паяднанасці чалавека з зямлёй, жыццёвым асяроддзем, без якой існаванне чалавецтва наогул аказваецца пад пагрозай. Нялёгка клопаты чалавека ў сучасным складаным свеце. Беларуская паэзія, як паказвае А. Бельскі, не стаіць убаку ад гэтых турбот, пастаянна знаходзіцца ў сілавым полі сацыяльнай праблематыкі, філасофскага асэнсавання вечных і заўжды актуальных пытанняў быцця.

Заўсёдна актуальнасць класікі выяўляецца ў тым, што яна з'яўляецца грунтам, апорай для самых нялёгкіх разваг над жыццём. Таму менавіта з яе, класікі, пачынае А. Бельскі размову з чытачом.

Першы артыкул — пра Янку Купалу. У гэтым невялікім памеру, але ёмістым тэксце ў сканцэнтраваным выглядзе прадстаўлены асноўныя адзнакі і характэрныя рысы купалаўскага паэтычнага мыслення. Геакасізм купалаўскай паэтыкі, маштабнасць яго сімвалічных вобразаў шмат у чым абумовілі адметнасць мастацкіх пошукаў наступных пакаленняў беларускіх паэтаў, — сцвярджае аўтар.

Як прадаўжальнік купалаўскіх традыцый у спасціжэнні прыродна-касімічных законаў людскога быцця паўстае ў кнізе А. Куляшоў. Артыкул пра гэтага буйнейшага паэта ХХ стагоддзя "Прырода ў паэтычным адлюстраванні Аркадзя Куляшова" ўяўляецца адным з ключавых у зборніку А. Бельскага. Аўтар звяртае ўвагу на тое, што ў беларускай паэзіі выразна абзначылася тэндэнцыя да крытычнага перагляду ранейшых антрапацэнтральных тэорый. Чалавек не можа разглядацца паза астатнім светам, у адрыве ад усёго таго, што складае быццёва-сутнасцю аснову яго існавання. Палемізуючы з поглядамі некаторых даследчыкаў, якія бачылі ў паэзіі А. Куляшова толькі апафеоз чалавека як цэнтра сусвету, аўтар доказна даводзіць, што "ў маштабнай карціне свету А. Куляшова прыярытэтным бачыцца прыродацэн-

рызм, а не тытанічнае ўзвелічэнне чалавечага "я".

"Культ роднай зямлі, з якім звязана яе паэтызацыя, услаўленне як галоўнай каштоўнасці жыцця", на думку А. Бельскага, прадвызначае духоўна-эстэтычныя памкненні ўсёй беларускай літаратуры. Яе архетыповыя вобразы якраз і выяўляюць сувязь чалавека з зямлёй, адметнасць яго ўяўленняў пра асновы светабудовы: вобраз светлага дрэва ў яго розных увасабленнях, сонца, зерня і жыта... Аўтар паказвае, як гэтыя і іншыя вобразы ўвасабляюцца ў мастацкіх сістэмах сучасных беларускіх паэтаў.

А. Бельскі як тэарэтык "пейзажнага мыслення" раскрывае змястоўную напоўненасць пейзажаў у творах беларускіх паэтаў і празаікаў, разглядае паэтычную выяву навакольнага свету ў яе ўключанасці ў агульны быццёвы кантэкст. У прадмове да зборніка ён адзначае: "Мысленне паэтаў пейзажнымі вобразами — гэта апантанасць, акрыленасць духам самой прыроды, раскрыццё яе глыбіннага зместу, цесна спалучанага з гісторыяй, часам, быццём, Сусветам".

Цікавыя кампаратывістычныя працы аўтара, змешчаныя ў раздзеле "Родныя з'явы" (суспастаўленні паэзіі Цёткі і Лесі Украінкі, Канстанцыі Буйло і Ганны Ахматавай), таксама грунтуюцца на раскрыцці значэння ў творчасці паэтаў канцэптуальных вобразаў Радзімы, прыроды, роднай зямлі.

Унутраны сюжэт чалавечага па сваёй задуме і спалучанасці асноўных тэматычных пластоў зборніка, які паводле гэтых якасцей блізка да манграфічнага даследавання, вызначаецца выразнай акцэнтацыяй некалькіх самых галоўных, самых істотных момантаў у літаратурным працэсе, у нацыянальнай мастацкай свядомасці. Яны падаюцца, на першы погляд, палярнымі. Першы з іх выражаецца ў выяўленні эстэтычных каштоўнасцей быцця, другі — у аналітычнай, медытацыйнай скіраванасці да раскрыцця і асэнсавання важнейшых праблем жыцця сучаснага чалавека. Гэтыя два кантрапункты — краса і думка, прырода і свядомасць чалавека — суадносяцца між сабой, і ствараюць сілавое поле аўтарскай канцэпцыі зборніка. Урэшце аказваецца, што не іх супрацьпастаўленне, а якраз узаемадапаўненне і ўзаемадзеянне складаюць надзённую неабходнасць для сучаснага сацыякультурнага развіцця.

Таксама добра бачна з артыкулаў зборніка, што круггляд беларускай паэзіі дваццаціга і новага, дваццаціпершага стагоддзя далёкі ад ідылічнага. Задужа балючых і вострых праблем прыносіць з сабой час. Адна з самых надзённых — экалагічная.

Многія старонкі кнігі А. Бельскага прысвечаны таму, як асэнсоўвае беларуская літаратура трагедыю чарнобыльскай аварыі. Агляд літаратуры, які робіць аўтар, уражвае сваёй абсяжнасцю, колькасцю твораў, у якіх увасобіліся драматычныя роздумы і перажыван-

ні беларускіх пісьменнікаў, іх глыбокі боль за родную зямлю, лёс чалавека, які вымушаны пакінуць дарагія яму з маленства мясціны. Прааналізаваўшы створанае на гэтую тэму за два апошнія дзесяцігоддзі, А. Бельскі робіць вывад аб тым, што ёю пазначаны вельмі істотны зрух у сучаснай мастацкай свядомасці. Літаратура зразумела, што адбылася такая падзея, якая разам са сваімі журботнымі вынікамі абавязкова павінна прынесці адпаведныя ўрокі, даць зразумець сучасніку, што трэба кардынальным чынам змяняць адносіны да прыроды, экалагічнай бяспекі, жыцця. Змянілася і сама літаратура. У прозе, і асабліва ў паэзіі, выявілася своеасабліва разнавіднасць міфалагізму, звязанага з адлюстраваннем чарнобыльскай трагедыі і выражэннем адпаведнага ёй светаўспрымання. Як заўважае аўтар, "пераасэнсаванне і канцэптуальнае новае нападзенне міфалогіі — адметная з'ява сучаснай паэзіі пра чарнобыльскую трагедыю, пра што сведчыць найбольш многіх фальклорных і біблейскіх архетыпаў і вобразаў-сімвалаў: зоркі Палын, Крыжа, Галгофы, Апакаліпсісу, чорнага ці мёртвага шляху..."

"Галасы і вобразы" проста ўражваюць шырынёй ахопу з'яў і постацей. Паэтычная філасофія прыроды; вобразы і архетыпы ў творах пісьменнікаў розных пакаленняў; творчыя партрэты многіх цікавых паэтаў, у вершах кожнага з якіх аўтар імкнецца знайсці характэрныя індывідуальна-стылявыя рысы; тэматычныя і жанравыя агляды... Аналіз ідэй і вобразаў, паэтыкі і стылю пісьменнікаў вызначаецца глыбінёй і пранікнёнасцю, выяўленнем сувязей індывідуальна-асабовага з агульна-тыпалагічным.

Пад асаблівай увагай А. Бельскага — тыя творцы, чый голас быў абарваў вайной на самым узлёце. Артыкулы пра іх сабраны ў раздзеле "Недаспяваныя песні". Алясей Жаўрук, Аляксей Коршак, Іван Дзенісенка, Захар Барсук, Рыгор Суніца, Тодар Курбацкі... За кожным імем — свой паэтычны свет, думкі, надзеі, парыванні. Успомніць кожнага, ашчадна зберагчы іх творчы набытак — такую даследчыцкую задачу і грамадзянскі абавязак паставіў перад сабой А. Бельскі. Гэтай працай па далучэнні сучаснага чытача да творчай спадчыны паэтаў-ваінаў навуковец займаецца ўжо многія гады. У выніку яго шчыравання ўвайшла з друку унікальнае трохтомнае выданне "Скрыжалі памяці" (2005), дзе сабраны творы каля пяцідзясяці беларускіх пісьменнікаў, якія загінулі на вайне. І праца ў гэтым напрамку працягваецца, пра што сведчаць нататкі аўтара пра пошукі ў бібліятэчных сховішчах Масквы.

У апошнім раздзеле зборніка змешчаны працы эсэістычнага характару, дзе з найбольшай акрэсленасцю выяўляецца вобраз самога аўтара ў яго асабовых, нават роднасных сувязях са сваімі героямі.

Яўтэн ГАРАДНІЦКІ

Не ведаецце, дзе краіна, што называецца Фантазія, знаходзіцца? Не здагадваецеся, што яна ўяўляе сабой? У такім разе паспяхайцеся набыць кнігу Зоі Гарадзецкай «Сказкі новогоднего леса», якую рэдакцыя іна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Искусство» выпусціла... Так, не памыліліся — напярэда-

дні Новага, 2009 года. Канечне, гэта можна было б зрабіць і крыху раней, толькі, калі разважыць, дык не так ужо і істотна, калі ўручаць падарунак, галоўнае, каб ён быў добрым, прынёс радасць, а яшчэ, што таксама немалаважна, з'яўляўся нечаканым. Кніга ж Зоі Гарадзецкай акурат усімі гэтымі якасцямі і валодае.

Падарожжа ў краіну Фантазію

Аднак перш чым знаёміць вас з самой кнігай, колькі слоў пра яе аўтара. У сапраўднасці яна ніякая не Золя. І не Гарадзецкая. Золя Гарадзецкая — літаратурны псеўданім. У жыцці Золя Гарадзецкая — Алена Савосціна, працуе ў тэатры і прымае актыўны ўдзел у пастаноўцы многіх спектакляў для дзяцей. Зразумела, драматургічную аснову для іх ствараюць іншыя, тыя, хто ўжо добра асвоіў сакрэты жанру. Але ў працэсе падрыхтоўкі спектакля штосьці неабходна ўдакладняць, а часам і дапаўняць.

Неаднойчы даводзілася гэтым займацца і Зоі, прабачце, Алене. А потым нечакана падумалася: а чаму б і самой не паспрабаваць напісаць казку? Неўзабаве з-пад пера Зоі Гарадзецкай і з'явілася першая п'еса для дзяцей. Ды ведама: апетыт у час сняданку прыходзіць. За першай напісалася другая, трэцяя... Жанр для сваіх твораў яна, як і трэба было чакаць, выбрала той, які ў хлопчыкаў і дзяўчынак асабліва любімы, — казка.

У кнізе «Сказкі новогоднего леса» іх прадстаўлена пяць. Якую ні возьмеш — не адраваешся, пакуль не дачытаеш да канца. Настолькі ўсё займальна, дасціпна, а часам загадкава, з нечаканым завяршэннем. Золя Гарадзецкая дае волю фантазіі, ствараючы такія сюжэты, што ажно дух захоплівае. Дый герояў, якія дзейнічаюць у гэтых казках, нельга не палюбіць. Канечне, ёсць і традыцыйныя, такія, на якіх ужо выходзіла не адно пакаленне дзяцей, але нямала і персанажаў, якіх болей нідзе не напаткаеш, а гэта само па сабе ўжо робіць п'есы-казкі ці сцэнарыі-казкі (каму якое вызначэнне жанру падабаецца) надзіва цікавымі, непаўторнымі.

Не выключэнне і «Путешествие в страну Фантазию». У казцы гэтай ёсць і дзяўчынка, якую гэтым разам завуць Дзіна, і лялька Вася, і каты — Пармезан і Філімон. А яшчэ ў творы прысутнічаюць два дзіўныя персанажы — Вірус і Бактэрыя. Уласна кажучы, вакол іх і адбываецца ўсё дзеянне. Ды гэтак захапляльна, што ў канцы твора нават шкадуеш, што ўсё тое, пра што расказала ў казцы «Путешествие в страну Фантазию» Золя Гарадзецкая, аказваецца ўсяго-толькі сном.

Іншыя казкі таксама свайго роду падарожжы ў краіну Фантазію: усе падзеі, пра якія ў іх расказваецца, народжаныя аўтарскім досціпам, уяўленнем, угрунтаваным аднак у паўсядзённасці. А гэта, безумоўна, працуе на карысць выхаваўчага эфекту казкі, якая дапамагае дзецям разабрацца ў тым, што (пакарыстаемае словамі Уладзіміра Маякоўскага) «такое хорошо, а что такое плохо».

Займальныя ды павучальныя і іншыя казкі — «Разноцветные приключения под Новым год», «Приглашаем на карнавал!», «А где подарки?». Што гэта за падарункі, дзеці даведаюцца з самога твора. Аднак за сведчу яшчэ раз: сама кніга Зоі Гарадзецкай — сапраўдны падарунак. І не толькі для дзяцей, але і для выхавацеляў дзіцячых садкоў, настаўнікаў, арганізатараў пазашкольнай працы. Яе не толькі з задавальненнем чытаеш: адразу ж з'яўляецца жаданне ўсё гэта хутчэй пабачыць у сцэнічным увасабленні. А паставіць казкі Зоі Гарадзецкай можна не толькі ў навагоднія святы: і ў час вясновых канікулаў, і ў любы іншы. Падарожжа ў краіну Фантазію можа адбыцца калі заўгодна, было б толькі жаданне.

Алясей МАРЦІНОВІЧ

Дудар беларускі

Пад такой назвай прайшло мерапрыемства ў вайскоўцаў 361-й ордэна Чырвонай Зоркі базы аховы і абслугоўвання цэнтральных органаў ваеннага кіравання, прысвечанае 200-годдзю з дня нараджэння Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча.

Куточак сцэны быў аформлены ў стылі XIX стагоддзя: белы ручнік, абрус, дзяржуга, саматканы ходнік, цэп для збазыны, куфар, прасніца, калаўрот, ступа, маслабойніца, гарбуз, пляцёнка цыбулі, лапці дарослыя і дзіцячыя.

Гучала беларуская народная музыка, вядучая чытала вершы В. Дуніна-Марцінкевіча, распавядала пра яго жыццё. Аповед чаргаваўся з беларускімі народнымі танцамі ў выкананні дзяўчат з гуртка "Solis dies" і народнымі песнямі ў выкананні фальклорнага ансамбля "Квецень".

Мультымедыйнае суправаджэнне на вялікім экране пазнаёміла вайскоўцаў з радаводам В. Дуніна-Марцінкеві-

ча, з мясцінамі, па якіх праходзіў жыццёвы шлях творцы, з родавым гербам "Лебедзь", яго пашпартам ды іншымі архіўнымі дакументамі, распавядалася пра яго суайчыннікаў: Станіслава Манюшку, Адама Міцкевіча, Кастуся Каліноўскага і іншых, з кім сустракаўся пісьменнік, паказваліся таксама сцэны са спектакляў па ягоных п'есах. Апошні раздзел мультымедыі быў прысвечаны ўшанаванню памяці вялікага беларускага дудара: паказаны помнікі пісьменніку, памятныя знакі, мемарыяльныя дошкі, паштоўкі, медальёны, памятныя медалі, маркі, юбілейная манета.

У выкананні "Песняроў" гучалі песні на словы Дуніна-Марцінкевіча, музыку да якіх напісалі Ігар Лучанок і Зміцер Яўтуховіч. Увагу прысутных прыцягвала разгорнутая кніжная выстава "Беларускі паэт, драматург, тэатральны дзеяч", дзе была прадстаўлена літаратура аб жыцці і творчасці беларускага дудара.

Атрымалася цікавае, змястоўнае мерапрыемства, якое нікога не пакінула раўнадушным.

Ніна ЯЦКОЎСКАЯ

Экалагічныя свавольствы Пятра Васючэнкі

Пісьменнік і літаратуразнавец Пятро Васючэнка падрыхтаваў вялікі сюрпрыз для сваіх маленькіх чытачоў, а таксама для ўсіх, хто неабякава да дзіцячай літаратуры на роднай мове — змястоўную экалагічную казку "Каляровая Затока", а да яе дэсерт — кішэны зборнічак паэзіі "Піраміда Ліннея".

Гэта, канечне, не першы выпадак у гісторыі, калі паважаная ў навуковых кругах асоба бярэцца пісаць творы для дзяцей. Адрозненне ад згаданых імя Джона Р. Р. Толкіна, аўтара знакамітага "Уладара прысценкаў". Але П. Васючэнка, у адрозненне ад свайго калегі з Оксфарда, адштурхоўваецца не ад міфалогіі і фальклору, а ад біялогіі — трывалага школьнага захаплення. Адзінае, што звязвае апошнія творы Васючэнкі з надзвычай моднай сёння літаратурай фэнтэзі — гэта любоў да прыроды.

Кніга "Каляровая Затока" выпушчана выдавецтвам "Мастацкая літаратура" ў серыі "Казкі XXI стагоддзя". Хоць яе героямі з'яўляюцца жывёлы, яна далёкая ад традыцыйных анімалістычных казак і мае, хутчэй, навуковую-папулярную аснову. Ды і выбар герояў для гэтага твора, як і для вершаў з новага зборніка, зусім не фальклорны: Вадзіны Клоп, Слімак, Чарвяк, мікробы, блохі, жукі, мухі — адчуваецца своеасаблівы даследчыцкі падыход. Аўтар глядзіць на "свет жывога праз

акуляры, лупу і мікраскоп", але робіць гэта з любоўю і пяшчотай. У выніку атрымалася казка для маленькіх выдатнікаў, будучых навукоўцаў і проста дапытлівых дзяцей — сапраўдная знаходка для настаўнікаў. Але паводле свайго мастацкага патэнцыялу "Каляровая Затока", канечне, саступае класічным узорам дзіцячай літаратуры. Няма ў ёй той міфалагічнай універсальнасці, якая б зайнтывавала кожнае дзіцяці безумоўна да яго інтарэсаў і схільнасцей.

Хаця, безумоўна, за стылем аўтара адчуваецца рука чалавека з багатым педагагічным вопытам. Тэкст насычаны своеасаблівым наіўным гумарам, чым і прываблівае маленькіх чытачоў. У гэтай кніжцы, як і ў многіх сучасных творах, ёсць некалькі ўзроўняў асэнсавання: першы — казачны, другі — пазнавальны, карысны для дапытлівых малодшакласнікаў, і трэці — філасофскі, даступны сталаму чытачу (дзеці ж чытаюць казкі разам з дарослымі). Да прыкладу, у творы праводзіцца глыбокая і шматзначная думка, што труба

з хімікатамі замяніла насельнікам Каляровай Затокі ўвесь наваколны свет, даючы ім "харч, пітво і відовішчы". Гэта таксама ў заключных словах Алхіміка, што страціў апантанасць, хаваюцца геніяльна ў свайой прастае думкі: "Хацеў ашчаслівіць чалавецтва, ды нешта не атрымліваецца ў мяне. Дык нашто дарма прыроду псаваць?"

Дарэчы, сярод недахопаў казкі можна заўважыць яўную змзанаасць канцоўкі. Дзеянне і без таго максімальна абмежавана, што, у прыцыпе, прымальна для дзіцячай літаратуры, але ж і дзецім нецікава, калі замест развязкі, самага чаканага моманту, застаюцца толькі нейкія намёкі ў пасляслоўі. Як Апантан Рыбалоў і Хахуля разабраліся з Апантаным Алхімікам? Можна, трэба чакаць, што аўтарская задума займе працяг на больш грунтоўным узроўні?

У казцы прысутнічаюць таксама алюзіі да творчасці ўлюбёнага беларускага аўтара Пятра Васючэнкі — Яна Баршчэўскага. Напрыклад, загадкавы кот Бурштын у лабараторыі Апантана Алхіміка і некаторыя іншыя чарадзейныя матывы. Гэта ўжо вынік сталага ўздзеяння легендаў і паданняў на літаратурную традыцыю.

Трэба дадаць належнае і мастацкаму афармленню кнігі — добрую палову яе займаюць гарэзлівыя ілюстрацыі ад маладой мастачкі Алены Кійко, выкананыя ў межах айчыннай графічнай традыцыі. Вершаваны зборнічак "Пі-

раміда Ліннея" таксама хороша аздоблены — толькі ўжо ў мадэрнай манеры, у рэчышчы якой працуе дызайнер Сяргей Ждановіч. У інтарэсах эканоміі кніга выдадзены ў мініяцюрным фармаце, але, тым не менш, зроблена з душой. Не ведаю, як наконт пераканаўчасці ў справе экалагічнай прапаганды, але ўзняць настрой яна сапраўды здольная. Вершыкі, прысвечаныя балышынні асноўных відаў жывых істот, прыведзены ў адпаведнасці з сістэмай вядомага біёлага Карла Ліннея — г. зн. у паслядоўнасці ад самых прыміўных да самых развітых арганізмаў. У жартоўнай, а часам філасофска-сатырычнай манеры аўтар разважае над прызначэннем кожнай жывой істоты. Нават для існавання такіх паразітаў, як вошы, ён знаходзіць абгрунтаванне:

*Дзеля чаго існуюць вошы?
Калі прысняцца —
будуць грошы.
А хто наыве мае вошай,
Звычайна той
не мае грошай.*

Зноў жа, да жанру бестыярыя Пятро Васючэнка звяртаецца невыпадкова: як літаратуразнавец і прадстаўнік эпохі постмадэрну ён гуляецца з літаратурнай традыцыяй, якая цягнецца ад Сярэднявечча да часоў Гіёма Апалінера. Але нейкіх сур'ёзных мэтаў ён перад сабой не ставіць — хіба што нагадаць пра аднасць усяго жывога ў эпоху глабальных экалагічных катастроф. Таму ў бестыярыі П. Васючэнкі патрапляюць і чалавек у сваім абатуленым вобразе, і ўласна ягамосць аўтар, і студэнты, і нават паэты:

*Дзеля чаго жывуць паэты?
Жывуць... І гзакуй ім за гэта.*

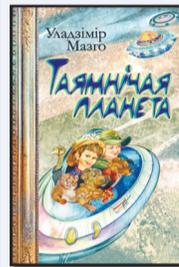
У цэлым, атрымалася нядрэнная забаўляльная кніжачка на беларускай мове.

Алесь СУХАДОЛАЎ

Кніжная паліца

У Варшаве (Dom Kultury Srod-miescie, 2008) у бібліятэцы пры штоквартальніку "Tekstualia" выйшла кніга выбранага беларускага лірыка "Suplement poetycki ze Wspolczesnej Liryki Białoruskiej" у перакладах на польскую мову Ежы ЛПВІНЮКА і Адама ПАМОРСКАГА. У зборніку змешчаны кароткія біяграфіі і нізкі вершаў 32 беларускіх паэтаў ад Анатоля Сербантовіча да Анатоля Івашчанкі.

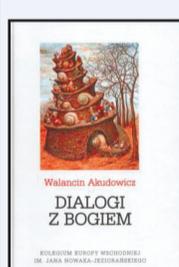
У РВУ "Літаратура і Мастацтва" выйшла кніга Уладзіміра МАЗГО "Таямнічая планета" (вершы, казкі, загадкі) для дзяцей малодшага школьнага ўзросту. Як адзначана ў анатацыі, "лірычныя героі і вобразы гэтых твораў выпісаны з майстэрствам, непасрэднасцю, даверлівасцю і эмацыянальным захапленнем". Мастак Валянціна Макаранка. Прадмова Алесь Карлюкевіч.

У Стагольме ў перакладзе на шведскую мову выйшла адрозна дзве кніжкі беларускіх пісьменнікаў. Гэта не так даўно апублікаваная аповесць **Васіля БЫКАВА** "Афганец" ("VETERANEN") і **Барыса ПЯТРОВІЧА** "Фрэскі" ("FRESKER").

У выдавецтве "Медисонт" выйшла ў свет кніга фрзсак **Барыса ПЯТРОВІЧА** "Жыць не страшна". У анатацыі пазначана, што "фрэскі пішуцца за адзін раз... і не перапісваюцца, бо нельга ўвайсці ў адзін і той жа настрой двойчы..." А яшчэ ў зборніку можна прасачыць аўтарскае развіццё жанру: ад сюжэтнае прозы да прозы ў вершах.

У Вроцлаве пры калегіі Усходняй Еўропы і пры падтрымцы міністэрства культуры Польскай Рэспублікі выйшла з друку ў перакладзе на польскую мову серыя кніг сучасных беларускіх пісьменнікаў і паэтаў: "Nie chylilem szola przed toca" (анталогія беларускай паэзіі ад XV да XX стагоддзя), "Pepek nieba" (анталогія маладой беларускай паэзіі), "Dialogi z Bogiem" **Валянціна АКУДОВІЧА**, "Krolestwo Bialorus" **Ігара БАБКОВА** і "Talent od jakania sie" **Альгерда БАХАРЭВІЧА**.

У гомельскім выдавецтве "Барк" пабачыла свет кніга **Галіны НЯЧАЕВАЙ** "Свобода воды". Гэта зборнік вершаў і арыгінальнай графікі дырэктара Веткаўскага музея народнай творчасці. Вельмі таленавітая кніжка.

Не толькі для прафесіяналаў

Не будзе адкрыццём, калі скажам, што якаснай папулярнай літаратуры аб выяўленчым мастацтве не хапае — ну не модна чамусьці пісаць пра карціны проста, цікава і зразумела! Ствараецца ўражанне, што прафесіяналаў пішуць сёння выключна для прафесіяналаў, а вось для аматараў альбо пішуць таксама аматары, альбо не піша ніхто. Тым больш прыемнымі выглядаюць выключэнні: ў выдавецтве "Чатыры чвэрці", якое ўжо 15 гадоў плённа працуе над выданнем літаратуры пра сусветную і нацыянальную духоўную культуру, толькі што выпушчана ў свет кніга-альбом "Повязь часоў. 100 партрэтаў XVI—XX стагоддзяў са збору Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь".

Выданне мае пэўную перадагісторыю: некалькі год таму гэтае ж выдавецтва выпусціла кнігу Н. Марчанка і К. Зелінога "Лица і судьбы", дзе аўтары распавялі чытачам пра 67 партрэтаў з калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь. Змястоўны тэкст, добрае паліграфічнае выкананне прывялі да таго, што кніга не затрымалася ў кніжных крамах, а выдавецтва было ўзнагароджана за гэты альбом спецыяльным дыпламам "За ўклад у выхаванне духоўнай спадчыны" на XVIII Нацыянальным конкурсе "Мастацтва кнігі". Потым тыя ж аўтары выдалі кнігу "Неподвластные времени..." (2006), і вось — кніга-альбом "Повязь часоў", які не толькі грунтуецца на папярэдніх даследаваннях, але і, безумоўна, з'яўляецца абагульняючым, больш маштабным выдавецкім праектам.

У кнізе-альбоме "Повязь часоў" аналізуюцца 100 твораў са збору Нацыянальнага мастацкага музея, аб'яднаныя прыналежнасцю да аднаго жанру. Партрэт, гісторыя якога налічвае ўжо не адно стагоддзе, зведаў за гэтыя часы як вялікія ўзлёты, так і заняпады, але не знікаў ніколі: цяжка ўвогуле ўявіць, што некалі надыдзе час, калі чалавек страціць цікавасць да іншага чалавека. А калі так — то і наш сучаснік будзе з цікавасцю ўглядацца ў велічныя выявы беларускіх партрэтаў XVI—XVIII

стагоддзяў (Радзівілаў, Сапегаў, Завішы, Вольскіх, Дабравольскага), з прыемнасцю пазнаеміцца з менш вядомымі яму партрэтамі заходнеўрапейскіх мастакоў, зноў ацэніць выдатную і разнастайную калекцыю рускага партрэтнага жывапісу XVII—XIX стагоддзяў, партрэтную творчасць беларускіх мастакоў мяжы XIX—XX стагоддзяў. Значную ўвагу аўтары кнігі надаюць партрэтам, створаным у савецкі час, упершыню ў шэрагу знакамітых партрэтаў разглядаюцца і творы нашых сучаснікаў — М. Савіцкага, Л. Шчамялёва, А. Кішчанкі, У. Стальмашонка ды іншых.

Звычайна пры успрыманні партрэта ўсё ж недастаткова толькі ацаніць майстэрства мастака — дасканаласць кампазіцыйнай пабудовы, каларыстычнае багацце, віртуозную фактуру яго твора. Хочацца ведаць і іншае: а каго намаляваў мастак, што гэта быў за чалавек, чым ён вядомы, якім ён чынам звязаны з мастаком, як склаўся яго далейшы лёс? Аўтары кнігі вычарпальна адказваюць на гэтыя пытанні, і таму цікавы чытач можа даведацца, якую важную ролю ў лёсе цэсарэўны Анны Пятроўны адыграў яе партрэт, выкананы невядомым мастаком XVIII стагоддзя, чаму вядомы пісьменнік, знаўца старажытных рукапісаў князь Міхаіл Абаленскі на партрэце Трапініна выглядае як сіцы-

лійскі рабаўнік — у плашчы, з пісталетам і злавесным кінжалам, якім чынам партрэт "Гензель і Грэтэль" Урубеля паспрыяў яго шлюбу з опернай спявачкай Н. Забэлай, як склаўся лёс прыгожай яславакай дзяўчынкі Каці з партрэта Серабраковай "Каця з націормотам" і шмат чаго іншага.

Гартаючы старонкі кнігі, уважлівы чытач не толькі знойдзе цікавую інфармацыю але і, магчыма, міжволі можа далучыцца да музейнай справы. І ці не ўпершыню са здзіўленнем задумаецца аб тым, якая сур'ёзная і руплівая праца хаваецца за кароткімі вынікамі музейнай атрыбуцы, калі ў пошуках толькі адной даты ці адзінага прозвішча даследчык праводзіць доўгія гадзіны ў архіўных сховішчах, бібліятэках.

Творы, пра якія распавядае кніга "Повязь часоў", складаюць зараз важную частку музейнага збору, збіраліся яны доўга, намаганнямі не аднаго пакалення музейных супрацоўнікаў. Натхняла гэтую працу, кіравала ёю Алена Аладава (1907—1986), былы дырэктар музея, чалавек вялікага творчага патэнцыялу і энцыклапедычных ведаў. Яе светлай памяці і прысвечана кніга, якая рыхтавалася ў год яе 100-гадовага юбілею і якая стала яшчэ адной праявай павагі да гэтай незвычайнай асобы.

Кніга-альбом "Повязь часоў", безумоўна, знойдзе свайго чытача. Прычым яе чытацкая аўдыторыя будзе значнай, паколькі гэтае выданне аднолькава цікавае як для прафесіяналаў, так і для аматараў. Першыя знойдуць тут навейшыя ўдакладненыя атрыбуцы, звесткі аб тым, адкуль і ў які час твор трапіў у наш музейны збор, яго дакладныя памеры, а таксама спіс літаратурных крыніц па тэме. Аматыры мастацтва могуць выкарыстоўваць выданне і як цікавую кнігу для чытання, і як ўдала выкананы альбом рэпрадукцый, і як даведнік пры падарожжы па музейных залах.

Алена ПІКУЛІК

Казімір
КАМЕЙША

Блакадны прыпамін

Як апенькі, смольны ствол,
Мы аблепім густа.
Мох і ложка нам, і стол.
Ззяе куст, як люстра.

Дзень гундосіць аваднём
Кулям найздагонку.
Ціха неба зачарпнём
З дымнае варонкі.

Як жа губы апячэ
Той глыток гарачы.
Вытру я слязу з вачэй,
Каб ніхто не бачыў.

Неба з прысмакам зямлі
Цьмее, як пракляцце.
Прытаіўся між галін,
Нібы снайпер, дзяцел.

Тройчы нас перажагнай,
Вытры слёзы, мама.
Ачарціла, як труна,
Наша сонца "рама".

Я, што меў сваю вясну,
Хату ў родным краі,
Толькі купіну адну
Для ратунку маю.

Недзе там, за Паліком,
У балоце чайкім,
Грозна рвуцца з павадкоў,
Цішу рвуць аўчаркі.

Мы прарвёмся з тых балот
Праз бяды ашчэры
І раскажам, як было,
Ды не ўсе павераць...

Музейны саганок

Яшчэ нядаўна на досвітку ён
Плыў задаволенна ў пекла печы.
Які ў ім бунтоўны кіпеў булён —
З выбухам солі, кропу і перцу!

Скакалі, як чэрці, агню языкі
Вакол плячэй яго ў глумным танцы.
Ажно сакаталі,
стралялі сукі,
А хтосьці злаваяўся
яшчэ на ляжанцы.

Гуло той пякельнай душы жарало,
І смалякі гулі ад напругі.
І накрыўкі рвала,
і пенай плыло,
І ў цэгле чарціліся чорныя дугі.

Яго старэйшы бушуйны брат,
Што ўсіх убакі
яшчэ ўчора рассоўваў,
За меншых быў сам прыхавацца рад,
Прыцешаны бульбай,
п'яны ад расолу.

Ён быў малы, ды агню прасіў,
Хоць печ гулаі, здавалася, рухне.
І лепшую песню ад песень усіх
Спявалі над ім
толькі матчыны рукі.

У гурце сяброўскім ды ў гарце гадоў
Счарнеў,
хоць смяецца шчарбінкаю пекна.
Ён выпльў. А хто з вас,
наступных, гатоў
Адправіцца ранкам у самае пекла?..

***
Узнік і згас ракеты след.
Якое хуткае гарэнне!

А ты дрыжыш,
стары мой свет,
А ты баішся пацяплення.

У песні музыкі няма,
Не адшукаць у снежні снегу.
У новы век брыдзе зіма
З дажджом і сонцам у прыпрэгу.

Шалёнай моцы смерч гудзе,
На трэскі ломячы калоды.
А мы ўсё адзначаем дзень,
Дзень перамогі над прыродай.

***
Мой настрой як ёсць рабочы,
Хоць цяжар гадоў і гне.
Хоць і цісне часам вочы
Пенсіённае пенснэ.

Дакараць гады навошта?
Лёсу ўсё ж удзячны я.
Мне прынесла сёння пошта
У канверце салаўя.

Той, разбойнічак знаёмы.
Сам якому падпяваў.
Што мяне выцягваў з дому
І жыцця мне не даваў.

Па складах я ліст чытаю.
Што ні слова — "цёх" ды "цёх".
Як лятаў ён, пралятае
І само маё жыццё.

Ціха! Толькі б не заплакаць,
Не спалохаць салаўя.
Не сваяк ён мне ніякі,
Ды люблю крылатых я.

Часопісу «Вожык»

Лісцяў роі залаты
Ціха восень цярусіць.
Хоць і колішся ты,
Да цябе я хілюся.

Ты застаўся адзін
(Іных, пэўна, не будзе),
Што на чым хадзіў
На парог мой праз бульбу.

Ты жывеш, як і жыві,
Грэх такога прыручаць.
І смяшыш, як смяшыў,
А то й колеш балюча.

Даў сабе я зарок
Не палохацца болю.

Вожык, добры звярок,
Мне не страшна з табою.

Ты мяне беражы,
Сябра вёсен далёкіх,
Ад наскокаў чужых
І нядобрага вока!

Што мне скардзіцца, брат.
Тут, пры лесе, і ў полі
З гліны будняў і свят
Я ляпіў сваю долю.

Часам лез на ражон,
Часам кляў сябе ў скрусе.
Я наплакаўся ўжо,
А цяпер пасмяюся!

Светлячкі

Ля прыспаных ракіт
Светла глянуць у вочы.
Светлячкі, светлячкі —
Свечкі летняе ночы.

Не даецца ў далонь,
Адалаецца бокам,
Той свяшчэнны агонь
Светлячковага вока.

Тоне ў росах мой крок
Зелянкавай зазорай.
Пэўна, неба знарок
Тут насыпала зорай,

Каб ішоў, не блудзіў,
Дубчанём не ківаўся,
Рос, як дубчык, адзін,
А кустом пачуваўся.

Цемры гроб валачэ
Дня спякотнага рэшткі.
Сцежка ціха цячэ,
Як марудная рэчка.

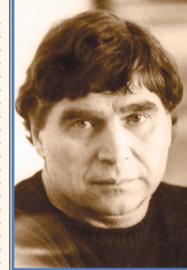
Нібы свечка ў акне,
Здрыганецца і згасне.
Свеціць быццам і мне,
Але свеціць не ясна.

***

Шукаць у кветак залаты нектар
І спелай ягадцы глядзець у твар,
Травінкай ціха вусны саладзіць,
Лавіць пылінак залатую ніць,
І чуць, што ўсім, як і табе, баліць...
І хопіць. Дастаткова. Бо ўсё гэта
Каштуе многа —
сутнасці паэта!..

Фота Кастуся Дробава

Мікола
ЗАХАРАНКА

Пяшчота

Задумліва, пакорліва і ціха
найўсцяж плывуць
сняжынкі на зары.
Прыйшла зіма.
Мяцеліца-франціха
у белай сукні
ходзіць па двары.

Як марыў
я пушынку снегавую
табе ў пакой прынесці,
каб і ты
заўважыла гульнію яе жывую
і нараджэнне кропелькі вады.

Але хапала дотыку далоні,
каб воблік той
сняжынкі памяняць...
Я да цябе ні з чым
прышоў на сконе
зімовага заснежанага дня.

Адна пяшчота
ў сэрцы не растане.
У душах —
снегавая сумятня
заб'ецца, як мяцеліца,
да рання,
і сціхне,
як мяцеліца, да дня.

Леанід
АЗАРЧУК

Зімовы нацюрн

Дачакайся вясны
У зімовай
бязрадаснай скрусе,
Не шкадуі, не сумуй
І забудзься
на роспач і страх.
Сні, дзіця маё, сны
Ты аб маці сваёй —
Беларусі,
Летуценні твае —
Як слязінкі
ў дзявочых вачах.

Угледзіся ў блакіт
Незвычайнага нашага неба:
Карагоды буслоў
Праплываюць
у той вышыні.
І няхай у нябыт
Адыходзіць усё,
што не трэба,
адплывае спакой,
Ахінае цябе ў цішыні.

І забудуцца дні
Твайго смутку,
і холад, і сцюжы,
Уваскрэсне вясна,
Мілы край
агарне прыгажосць,
Зацвітуць на зямлі
Неўміручыя
белыя ружы,
Бласлаўляючы зноў
І цябе,
і тваю маладосць.

Галоўная роля

Станіслаў ВАЛОДЗКА

Навела

нарадзіўся сын, якога назвалі ў гонар дзеда Віталькам. Але шлюб іх не вытрымаў выпрабавання на моц. Зоя закахалася ў пачынаючага бізнесоўца, які пастаўляў прадукцыю ў рэстаран. Міхаіл, застаўшы іх у пікантных абставінах, на гэты раз псаваць сваё жыццё высвятленнем адносін не стаў, а адразу пайшоў жыць да бацькоў. І пры разводзе, дзеля сына, якога вельмі любіў, не стаў патрабаваць раздзелу кватэры. Злыя языкі менцілі, што афіцыянтка Зоя «аблічыла» яго як мае быць.

Са сваёй другой жонкай Наталляй Міхаіл пазнаёміўся ў тэатры, куды яго запрасілі зрабіць музычнае афармленне спектакля — у апошнія гады Міхаіл пачаў працягваць сябе і як таленавіты кампазітар. Па іроніі лёсу яго абраніцай стала дачка актрысы, у якую быў калісь закаханы Віталь Андрэвіч. Наталля пайшла па слядах маці: скончыўшы тэатральны інстытут, працавала актрысай. Яна таксама была разведзенай, мела такога ж узросту, як сын Міхаіла, дачку. Як кажуць, два боты — пара. Пакінуўшы аўтографы ў ЗАГС і адзначыўшы гэтую падзею ў сямейным коле, прынялі рашэнне, што пажывуць у бацькоў Міхаіла (добра, што кватэра трохкаёвая), пакуль збяруць грошы на свой кут. Але неўзабаве здарыўся дэфолт і іх ужо дастаткова вялікія зберажэнні, пакладзеныя ў банк пад працэнт, згарэлі. Не вытрымаўшы жыццёвых нягод, ад сардэчнага прыступу памерла маці Міхаіла Ксёнія Львоўна. І ў той жа год нарадзіўся Андрэйка — другі сын Міхаіла і ўнук Віталю Андрэвічу.

Нездарма народная мудрасць гаворыць, што дзеці, стварыўшы сваю сям'ю, павінны жыць на 101 кіламетры ад сваіх бацькоў. Хаця б на адлегласці 1,01 метра, але ў сваёй уласнай кватэры! Наталля, спачатку вельмі добра іграючы ролю жонкі і нявест-

кі, з цягам часу пачала мяняцца ў горшы бок. Пачуліся папрокі ў адрас мужа, што ён праявіў мяккацеласць, пакінуўшы першай жонцы ўсю кватэру, хоць яе можна было падзяліць, размяняўшы на дзве аднакаёвыя; пачала пракаць Міхаіла, калі ён выказваў увагу свайму першыцу. Здаралася, яна нават на дзедях спаганяла злосць. Віталь Андрэвіч спрабаваў заступіцца за сына і ўнукаў, ад чаго і яму таксама даводзілася глытаць крыўдныя словы ў свой адрас. Самым разумным выйсцем тут быў бы размен кватэры, але, пачуўшы пра гэта, нявестка ўсклікнула: «Ну і артыст ты, аднак!» Каб не паставіць пад удар сына судовымі цяжкасцямі і, пачынаючы задыхацца ў такой атмасферы, Віталь Андрэвіч і прыняў няпростое рашэнне падацца ў багадзельню. Дырэктарам там быў сын прыяцеля, і добрая пенсія давала надзею на паважлівы да сябе адносіны...

І вось, калі яму ў душу закараліся смутак і трывога, што даўно не наведваліся да яго сын з унукамі, раптам звалілася, як снег на галаву, ці дакладней, нібы манна нябесная, гэта навіна. І тут жа асяніла ідэя з'явіцца дадому ў няхітрай, але ў такой сімпатчнай ролі.

Прахожыя ўсміхаліся, глядзячы, як бадзёра крочыць з мяшком за плячыма Дзед Мароз.

Спачатку Віталь Андрэвіч пазваніў у дзверы кватэры, дзе жыў яго ўнучак Віталік. На парозе з'явілася Зоя. Яна толькі што развялася з другім мужам, аднак на гэты раз не па сваёй волі.

— Добры дзень, — сказаў Дзед Мароз, — гэта дзядуля Віталькі папрасіў мяне да вас прыйсці.

Паслухаўшы як артыстычна чытае вершы ўнук, павадзіўшы карагод каля ёлкі і, раздаўшы падарункі, рушыў да дзвярэй. На развітанне Зоя прамовіла:

— Дзякуй вам, Дзядуля Мароз, і перадайце вялікі дзякуй

Віталю Андрэвічу. Дарэмна я крыўдзіла яго, называючы артыстам пагарэлага тэатра!..

Прыблізна так сустрэча праходзіла і дома. Але на дарожку Дзед Мароз зайшоў у прыбіральню, а выйшаў адтуль дзед Віталь:

— Вітаю вас, дзеці мае, — сказаў ён, — давайце разам праводзіць стары год і дзякаваць яму, што ён быў да нас добрым!

— Прабач, бацька, што доўга не прыходзілі да цябе, — вінавата ўздыхнуў Міхаіл, — я тут апошнім часам трохі хварэў, штосьці сэрца пачало заціскаць, не хацеў цябе засмучаць. І, можа, ты людзей не смяшыў бы, дадому жыць вяртаўся б?!

— Але, тата, — прадоўжыла Наталля, — я пасля вашага сыходу шмат перадумала і вырашыла жыць па-іншаму, па-Божаю. Даруйце мне ўсе тые крыўды!

— І вы, калі што не так, прабачце старому! А ўвогуле нам усім Бог даруе, мае дарогі! А жыць разам з вамі я ўсё ж не буду: у мяне з'явілася магчымасць купіць кватэру. Нядаўна я атрымаў ліст ад брата, дзе ён паведамляе, што нас знайшло завяшчанне нашага дзядзькі, які жыў у Аўстраліі. Спадчына нам адпісана немалая, хопіць, каб дапамагчы стаць на ногі і мамі унукам, у тым ліку і маёй прыёмнай унучачцы Насці. Ды і кватэра каму-небудзь з іх застанеца.

Тут пачуўся званок у дзверы і ў дом увайшла ўся заснежана Галіна Паўлаўна, маці Наталі. Нядаўна мінуў год, як яна, пахаваўшы мужа, засталася ўдавой. За святочным сталом у чаканні Новага года Віталь Андрэвіч гаварыў, звяртаючыся да яе:

— Ведаеш, Галечка, сёння я сыграў, бадай што сваю галоўную ролю. Такое зведаў шчасце, нібы самога караля Ліра іграў! А наогул галоўная роля на зямлі — заўсёды заставацца Чалавекам. Усе беды на свеце ад глухаты душэўнай...

Галіна Паўлаўна ківала яму ў знак згоды і ў вачах яе заціліся замілаванне і любоў...

Напярэдадні Новага года Віталь Андрэвіч, сямідзесяціпяцігадовы стары, седзячы перад люстэркам у сваім пакойчыку ў доме для састарэлых, наклеіваў сабе вусы і бараду, надзяваў парук і ўспамінаў пражытае жыццё. Як ён, марачы стаць знакамітым артыстам, паступаў на артыстычныя курсы ў Маскве, а затым працаваў у правінцыяльным тэатры: такую п'есу жыцця напісаў яму драматург, імя якому Лёс. Яму ні разу не выпала сыграць Гамлета, але ў яго было нямаля іншых цікавых роляў, у тым ліку і галоўных. Як і ў спектаклях, у якіх ён іграў, былі ў яго жыцці любоў і нянавісць, сяброўства і варожасць. Так здарылася, што яны з сябрам-акцёрам адначасова закахаліся ў артыстку з іх трупы. І сябар, адразу пераўтварыўшыся ў непрыяцеля, напісаў на яго паклёпніцкі данос, пасля чаго Віталю давалося прайсці па этапах да самай Сібіры. Таму ажаніўся далёка за трыццаць пасля вяртання з лагераў. Жонка доўга не магла зацяжарыць і іх адзіны наследнік Мішка з'явіўся на свет, калі Віталю пераваліла за сорак. Яны з жонкай былі невыказна рады свайму малышу, ён стаў для іх сэнсам жыцця і надзеяй на будучае, ва ўсіх ім разе на тое, што ў старасці будзе каму падаць кубак вады. І ўсе наступныя гады былі пражыты ў імя Мішанькі. У Віталю Андрэвіча была магчымасць вярнуцца у тэатр, дзе ён працаваў раней (яго крыўдзіцеля не было ў жытых: самога перамалолі жорны рэпрэсій), але з-за мізэрнага заробку не стаў гэтага рабіць, а пайшоў у качагары. Праца была не з лёгкіх, затое куды лягчэй было вяртацца дадому ў дзень зарплаты. Але часам здаралася бачыць сябе ў сне ў ролі Гамлета!

Мішанька рос прыгожым і кемлівым дзіцём. У яго рана выявіўся музычны слых і ў кватэры тут жа з'явілася піяніна, а пазней акардэон і гітара. Адночы хлопчык перахварэў грыпам, які даў ускладненне на вушы і бацька, рагуючы сваё дзіця ад глухаты, вазіў яго ў Маскву да спецыяліста медыцыны. І дзякаваць Богу, паездка дапамагла! Пасля паспяховага заканчэння школы (тут не абыходзілася без рэпэцітараў) Міша паступіў у Ленінградскую кансерваторыю. Ці варта гаварыць, якім

Дзве Асінаўкі

Сучасная пастараль

Міхась ДАНИЛЕНКА

Наколькі помніць Арынка, кожны раз на Новы год яна з бацькамі ездзіла ў іх родную вёсачку Асінаўку. Вёска маленькая, у ёй дажывалі век старыя людзі (Бабуля Хрысціна казала — "лядашчыя"). Праўда, летам да радні наезджала з горада нямаля Арынчыных равеснікаў. Яны гоісалі па пыльнай вуліцы, дражнілі мясцовых сабак і ад гультайства некаторыя неслухі вечарамі латашылі на градах то агуркі, то клубніцы. Нават гарбузы сцягвалі.

Цяпер бацькі казалі Арынцы, што бабуля Хрысціна з дзедам Іванам перабраліся ў аграгарадок. Ён таксама называўся Асінаўкай. Толькі быў значна большы за тую Асінаўку, дзе раней бывала дзядзька.

— А чаго туды пераехалі? — Здзівілася Арынка.

— Ну як табе растлумачыць? Там ім будзе зручней. Старыя яны, трэба і дроў прывезці, і казу дагледзець. Зноў жа і газ там пастаянны будзе.

— І Мілка з імі пераехала?

Мілхай звалі хітрую барадатую казу. Малаком ад яе Арынку некалі вылечвалі, калі дзядзька хварэла.

— А як жа. Мілку таксама з сабой забралі, — адказала Арынчына маці.

"Хоць бы хутчэй той Новы год пры-

ходзіў" — не цяпелася дзядзька. Яна акрамя школы займалася яшчэ і мастацкай гімнастыкай. Ад розных "шпагатаў" ды "піруэтаў" адчувальна стала дарогу даўгахвостая сарока. Па цаліку праімчаў заяц. Спачатку дзядзька не заўважыла яго. Але бацька спыніў машыну. Усе не паленаваліся з яе выйсці. І глядзелі, як даўгавухі паскакаў да бліжніх ядоўцавых кустоў. Аж снежны пылок за ім закурэў.

— Бач, ніколі не баіцца, — падзівіўся бацька. — Мусіць, ніхто тут яго не палохае.

У Малой Асінаўцы трохі пастаялі каля старой Хрысцінінай хаты. Ліштыва на франтоне даху патрэскалася, фарба на аканіцах аблушчылася. Ды і хата быццам прыгорбілася — здаецца, прысела перад дальняй дарогай.

— Што з ёю цяпер рабіць, сіратою? — падумала ўголас Арынчына маці.

— А нічога. Няхай пакуль дажывае свой век. Агульны ж выгляд вуліцы не псуе.

Хрысціна з Іванам не маглі нарадавацца гасцям. Вадзілі іх па пакоях новага дома. На кухні паказалі, як роўна блакітным вяночкам гараць газавыя гарэлкі, якія цёплыя батарэі. Здавалася, у доме нават пахла свежай фарбай. Бабуля нават самапрадку прывезла.

— Я табе сёння і ёлку прынясу, — паабяцаў дзед. — Мне ў лясніцтве прапаноўвалі, ды думаў, не прыедзеш, дык нам з бабуляй куды тая ёлка.

Арынка ведала, што дзядуля Іван шмат гадоў працаваў лесніком, калі жыў у малой Асінаўцы. Колькі разоў нават браў з сабой у абход і малую. У іх хаце вожыкі пілі са сподачкаў малаком разам з катом.

— А дзе ж Мілка? — не ўтрывала малая.

— І Мілка з намі, — супакоіла дзядзька бабуля Хрысціна. — Прыывае да новага жылга. Мы ёй пахучага сена сёння паклалі. Я цябе зваджу да яе.

Пад вечар дзядуля прынёс стройную ялінку. Адразу ў зале запахла і-

ліцай, лесам, нечым такім, што Арынка даўно забыла. Разам з бацькам яна падвешвала на галінкі серабрыстыя шары, рыбка, дырыжаблікі. Добра, што прыхапілі яны з сабой у скрынку ўсе навагоднія цацкі і бліскучыя стужкі.

— Тут у нас казалі: вечарам у Доме культуры выступаць мясцовыя артысты будучы, — паведаміў дзядуля. — Можна і ты, Арынка, падахоцішся?

У малой заблішчэлі вочы: — Дык у мяне ж святочнага трыко няма!

— Чаму няма? — пачала адчыняць вялізны чамадан бабуля Хрысціна. — Мы ж з Малой Асінаўкі і твой касцюмчык прыхапілі. Глядзі толькі, каб не быў задуха цеснаваты. Блэстак на яго наклеім. Прыгожа будзе!

Над Вялікай Асінаўкай у той навагодні вечар ззялі агні, як над сапраўдным горадам. Яны, тыя агні, будуць гарэць гэтак жа ярка і тады, як Арынка вырасце. Можна, некалі прыедзе яна сюды назаўсёды, паселіцца ў доме бабулі і дзядулі і будзе вучыць малых перакўльвацца пераз галаву, рабіць "мосцік", ці той жа "шпагат"? Хто ведае...

Змораная малая спала. І, вядома, не чула, як асцярожна ля ложка стаяла бабуля Хрысціна і нешта шаптала. Калі б Арынка прагнулася, дык пачула б словы:

— Будзь шчаслівай, мая ўнучачка. Няхай удача спадарожнічае ў тваім доўгім жыцці на гэтай зямлі.

Успамінаючы маленства, Фёдар Ястраб заўважае, што гадаваўся ён у варунках пасляваеннага экстрэму, калі было жаданне пазнаць свет па-сапраўднаму, а страху было мала: вясковыя дзеці збіраліся ў ватагі па 70-80 чалавек, знаходзілі ў лесе нямецкія каскі ды аўтаматы, гулялі з аднагодкамі з бліжэйшага сьля "ў войска", адстрэльваліся шышкамі, але аднойчы знайшлі скрынку з патронамі, кінуты яе ў вогнішча і ледзь уратаваліся ад трагедыі. Тады не было па-спажывецку патрабавальнага стаўлення да жыцця, як у наступных пакаленнях: маўляў, хачу марожанага — і ў плач. Маці Фёдара часам проста не ведала, як накарміць трох сыноў-падшыванцаў: ні хлеба, ні цукру, ні грошай. І яны, дзеці жорсткіх абставін, мацавалі ды гартавалі характары ў выпрабаваннях, ва ўчынках, скіраваных "на пераадоленне".

"Не чакай падарункаў ад жыцця, дзейнічай сам. Якія абставіны ні былі б, якая б несправядлівасць ні ўчынялася побач, усё можна перажыць, галоўнае — вельмі гэтага хацець, і ўсё зменіцца на лепшае", — у розных акалічнасцях дапамагае Фёдара Адамавічу такая філасофія. Сёння ён, як гэта ўласціва людзям, романтизуе сваё дзяцінства: "І ў складаных абставінах яно застаецца дзяцінствам, хаця разумееш: не столькі ўжо там было чысціні, нявіннасці ва ўспрыманні свету, бо жорсткія ўмовы жыцця заўсёды змушаюць нас і рэагаваць адпаведна. Але з часам усё цяжкае, дрэннае нібы адыходзіць, і застаецца флёр кранальнай наўнасці, чысціні. Вось ты бяжыш на возера зямой: канькі з палена зробленыя і падбітыя дротам, ключка з нейкай яловіны, а ты ганяеш з імгзатам па лёдзе, які аж шуміць. Чысты-чысты лёд пад табой: калі ўпадзеш і паглядзіш уніз — там рыбкі плаваюць, там — як у Багдановічавым зачараваным царстве!.. Ліхалецце "заціралася" прыродай і гульнёй. А штодзённы кантакт з прыродай, са шматлікімі сваімі сябрамі — гэта быў вялікі досвед разумення жыццёвай гармоніі, разумення адно аднаго, вопыт умення жыць не ў натоўпе, а ў грамадзе".

Грэх дзяцінства — гэтак можна вызначыць даволі камічны, але павучальны для Фёдара Ястраба эпізод. Аднойчы ў нядзелю, апрагнуўшы свежыя кашулі, выйшлі хлапчкі пагуляць. Але які для іх шпачыр без прыгод! Даўно карцела паглядзець, што за птушчкі вывеліся на вялікім дрэве. Двое сяброў палезлі да гнязда, за імі — Фёдар. І раптам невялікія птушкі (тады ён яшчэ не ведаў, што гэта былі дразды і на што яны здатныя, абараняючы сваіх дзяцей) пачалі рабіць крупі над няпрошанымі гасцямі і настолькі агрэсіўна іх атакавалі, што хлапцям было ўжо не да гнязда — мусілі бегчы дахаты і мяняць кашулі. "Я зразумеў тады, што такое прырода, якія магутныя інстынкты ў ёй закладзены. Калі жыцьва іста абараняе сваё, дык яна ідзе на ўсё. Атакі гэтых маленечкіх птушак прымусілі раз і назаўсёды запомніць: нічога не трэба разбураць. А праз колькі гадоў быў другі незабыўны ўрок для мяне, калі я толькі-толькі пачаў выкладаць маляванне ў мастацкай школе. Разам з калегам Абрамам Львовічам Куцікавым ды з нашымі вучнямі выправіліся на прыроду. Я сарваў кветачку і кажу дзецям: "Вось, паглядзіце, намалойце...". І Абрам Львовіч сказаў мне тады: "М-м, ты зрабіў не вельмі добрую справу. Чаму? Таму што кветачкай трэба любавалася, не зрываючы яе. Хай малююць такую, калі яна ёсць у прыродзе". Сапраўды, прырода можа быць часткай цябе, калі толькі яна не зруйнаваная. Тое, што ты сарваў, гэта ўжо як бы належыць табе, ты стаў уласнікам гэтага, але ты разбурыў прыроду... Усведамленне таго, што ты — частка прыроды і яна частка цябе, вельмі важнае. Так і ў жыцці грамадства: працуй, не парушаючы кантэксту. Зразумела, у цябе ёсць пэўныя інтарэсы, нейкія амбіцыі, твая жыццёвая прастора часта перасякаецца з жыццёвымі прасторамаі іншых, але прынцып: жыць, не перашка-

Мастак, старшыня Міжнароднай гільдыі жывапісцаў, загадчык галерэйна-выставачнага комплексу Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, ён заўжды трымаецца на ўзроўні высокага імклівага палёту — палёту натхнення, думкі, творчасці.

Няўтомны палёт Фёдара Ястраба

джаючы іншым, але сцвярджаючы сваё, — гэта і мой прынцып".

Гены і карані, яго неацэнная спадчына: цікавыя таленавіты род, самабытны край, у якім пашчасціла нарадзіцца... Мясіцыны — шыкоўныя: неабсяжныя бары, ягадныя мясіцыны, журавіннае балота; сярод высачэзных трыснягоў — вялікае возера Станіслаўскае, на якім і вырас. А за 15 верст — Нарач...

Фёдар Адамавіч любіць паглядзець на старое фота, дзе ён — побач з бабуляй: "Бабулька мая ў белай кашульцы, у хустачцы — такая вась чыстая, светлая... Незабыўныя вобразы бабулі і матулі для мяне — гэта як светлы вобраз Беларусі. А якім узорам былі для мяне дзяды: адзін — вельмі любіў і ведаў пазію, другі — самавіты гаспадар. Ад іх засталася ўва мне і спалучылася, здавалася б, несумяшчальнае: якасці менеджэрска і артыстычнасці".

Род Ястрабаў вельмі старажытны. Аднак Фёдар Адамавіч гаворыць пра гэта без відавочнага гонару: апошнім часам ці не ўсе "кінуліся ў дваранства". Ды ўсё ж яму было прыемна атрымаць ад сябра ў падарунак даўнюю, польскіх часоў, карту, на якой пазначаны маёнтка Ястраб і прылеглая вёска — уласнасць продкаў. Ён ведае колішні радзінны герб "Ястрабец": малютыскі крыж, падкова, наверх — выва ястраба... Мабыць, невыпадкова быў гэтак даспадобы ў дзяцінстве "вайсковы экстрэм" хлапечы гульняў, у якіх грамада аднагодкаў заўжды абірае яго атаманам?

"Мая душа, як ястраб дзікі, што рвецца ў неба на прастор..." — цытуе ён Багдановічаў радок, які лічыць паэтычным эпіграфам свайго жыцця. Што да малявання...

"Па бацькавай лініі ўсе малявалі, бацька выдатны рэзчык быў, ды і увогуле — майстра на ўсе рукі. Такі ж выдатны майстра быў дзед Ігнаціў: рабіў абсалютна ўсё сваімі рукамі: вазок, мэблю, дзіцячыя цацкі. Быў вельмі заможны чалавек, меў шмат зямлі, пабудаваў вялізны двухпа-

варховы дом, меў сваю кузню і ўсю самую найлепшую тэхніку для таго часу (малатарню, напрыклад), якую вышываў з-за мяжы і яму прывозілі. На свята дзед запрагаў тройку коней і брычка ды ехаў на фест у Будслаў — гэта за 6 верст... Пры паляках ён быў солтысам. Калі прыйшлі немцы, ён кіраваў таксама, бо сялянам патрэбны быў свой разумны чалавек, які б нікому нічога "не здаў". Аднойчы вырадоўваў партызанскую разведгрупу: яна пачавала ў дзедавым доме, а на дзвіжку абкружылі немцы сьля, і дзед гэта выпадкова ўбачыў, пабудзіў партызанаў, прыдумаў, як можна іх схаваць у вялікіх кублах з квашанай капустай... Падчас вайны ён рамантаваў "кацюшу" ў сваёй кузні... Дзед потым атрымаў падзяку за гэта. Калі вярнуліся паліцаі, стаў першым старшынёй калгаса імя Сталіна... Другі мой дзед жыў у Піцеры, але воляю лёсу прыехаў сюды, у "Северо-Западный край", ды ўжо не вяртаўся, бо здарылася рэвалюцыя, а ён працаваў там на Пуцілаўскім заводзе майстрам, добра зарабляў, жыў у інтэрынаце, дзе ўжо тады было электрычнае святло. Не піў, дык і жыў па-людску, па-гаспадарску. На памяць ведаў столькі паэзіі! І шмат чытаў мне ў дзяцінстве. Вось і вершы Дуніна-Марцінкевіча, якія ў той час не друкаваліся, я ўпершыню пачаў ад дзеда: яны і на польскай мове былі, і на беларускай... Мае цёткі выдатна малявалі, вышывалі шыкоўна. Вязалі. Крамнага ў нас нічога не было. Усё рабілі самі. Дзеці дапамагалі старэйшым майстраваць канькі, лыжы, санкі, адмысловыя цацкі. Цяпер цётка мая ў Францыі, дзядзька ў Польшчы — прафесійныя мастакі..."

У школьныя гады Фёдар пасылаў свае малюначкі ў дзіцячыя выданні. Штосьці друкавалі, вылучалі на конкурсах. Дзевяцікласнікам паспрабаваў сябе ў літаратуры, праўда, тую аповесць нікому не даваў. Але творчая натура імкнецца да сінтэзы ў мастацтве, і праз дзесяці гадоў ён адчуў патрэбу пісаць. Сёлета ў выдавецтве

"Беларусь" выйшла кніга-альбом "Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч", раней — альбом "Першы міжнародны фестываль пейзажу". Новая кніжка — багата ілюстраваны манаграфічны зборнік артыкулаў "Мастацтва ў сацыяльнай прасторы". Ёсць задумкі, дамоўленасці з выдавецтвамі наконт серый кніг. Адна — па праблемах арт-бізнесу, арт-рынку, бо Ф. Ястраб цяпер чытае ў БДУ культуры і мастацтваў курс "Прадзюсерства ў сферы выяўленчага мастацтва". Другая серыя прэзентацыйная, звязаная з прапагандай беларускага мастацтва.

Экстры-ызму хочацца! Пад гэтым дэвізам задумвае і ажыццяўляе свае канцэптуальныя праекты Ф. Ястраб: успомнім традыцыйны калядны "Арт-крок" або інтэрактыўную "Выстаўку маладых мастакоў" у Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва, калі творцы не столькі паказалі свае работы, колькі "павыстаўляліся" самі. Або незвычайны "Сеанс" у Нацыянальнай бібліятэцы, калі дэманстраваліся толькі эскізы, замалёўкі, нейкі падрыхтоўчы матэрыял — мастакоўская "кухня", але на той "кухні" кожны мог адчуць сябе творцам... А "Слова і вобраз", "Чалавек і кола", "Чалавек прыгожы"! А Міжнародны фестываль пейзажу, прысвечаны класіку айчыннага жывапісу — Віталю Цвірку, выстаўкі-святы "Усе стыхіі", "Кветкавы рай"! Ці міжнародны праект на тэму ўвасаблення міфа ў розных жанрах выяўленчага мастацтва, або нядаўні "Univertsum", які паяднаў рознабаковых творчых асоб...

"Я пішу карціны, але я і люблю рабіць выстаўкі. Гэта таксама — мае. Спраўдзіць арыгінальна праект, зрабіць тое, што да цябе не рабілі, — не меншая творчасць, чым праца ў майстэрні. Сёлета зрабіў тое, пра што марыў, — першую Мінскую міжнародную біенале жывапісу "Colorfest", а за месяц да гэтага ўдалося правесці, таксама ўпершыню, Міжнародную біенале мастакоў-графікаў "Арт-лінія". Для нас важна ладзіць такія праекты рэгулярна. Інакш мы, колькі б ні называлі сябе леп-

шымі, застанёмся ў пэўным сэнсе маргіналамі. Бо калі не бачыш нічога іншага, апроч свайго, не маеш і крытэрыяў. Вядома, адзін хлопец на вёсцы — ён жа заўсёды лепшы! Каб былі крытэрыі, трэба не толькі выяжджаць за мяжу, але і прыцягваць пэўныя працэсы, з'явы сюды. У мастацтве нельга за кімсьці цягнуцца (вынік будзе другасны), а трэба ісці побач, развівацца паралельна з іншымі культурамаі, ва ўзаемным абмене. Дарэчы, калегі-эстонцы, якія заўсёды крыху пагардліва ставіліся да нераскаванага, як яны лічылі, нашага мастацтва, з цікавасцю прыехалі на "Colorfest", цяпер прапануюць удзельнічаць ва ўсіх нашых праектах. І мастакі з Італіі пачалі заўважаць, што беларусы ствараюць цікавае мастацтва, што і да нас трэба ездзіць, і нашы работы паказваць у свеце. Наладжваюцца ў нас інтэрнацыянальныя сувязі даволі шырока. Мы паказалі, што нават і не маючы фінансаў, можна зрабіць нешта цікавае для культуры. Галоўнае — моцна пажадаць гэтага. Паказаўшы, на што ты здатны, лясчэй і фінансы знайсці. Сённяшні спонсар — чалавек прагматычны. Ён павінен нешта ўбачыць, каб даць грошы на праект".

З ідэй вырастаюць сур'ёзныя канцэпцыі, нараджаюцца мультыжанравыя сцэнарыі, над увасабленнем якіх працуе прафесійная каманда: рэжысёры, перформеры. На думку Ф. Ястраба, вернісажам усё ж бракуе эпатанасці. Ад гэтага іх арганізатару стрымлівае не толькі "ціхае" месца правядзення відовішчаў: "Ёсць тут і праява беларускай ментальнасці: надта мы прыкладжаныя, баімся нейкіх творчых выбухаў... А насамрэч у мастацтве павінен быць эпатаж, біенале не можа быць як цукерачка гладкая, бо гэта пошук новых форм, новых узаемаадносін, гэта не проста шараговая прыгожая высокапрафесійная выстаўка, тут штосьці павіна ламаць нашы ўяўленні. Таму што ёсць права мастака — выказацца, і мы павінны ісці яму насустрач".

Паўгода ён выкладаў малюнак да службы ў войску, нядоўга настаўнічаў і пасля. Больш працаваў творча. А потым пайшоў у бізнес, бо пры "голых" акладах трэба было неяк выжываць: "Уявіце тагачасныя акалічнасці: у Мінску я чалавек не мясцовы, падтрымка абсалютна ніякая, ні кватэры, ні грошай... Калі цяпер нечаць мастакі: "Ай, нічога няма, як выжыць? Трэба з'язджаць", — я кажу: "Трэба проста змагацца і шукаць". Вось я тады пайшоў у бізнес і за кароткі тэрмін забяспечыў сябе ўсім — прытым, на законных умовах: гэта быў не "левы" нейкі занятак, а самы сапраўдны прававы бізнес. Я арганізаваў фірму, бралі мастацкія заказы, рабілі афармленне, вітражы, роспісы, працавалі сур'ёзна. Зарабіў на свае патрэбы — і выйшаў з бізнесу".

Цяпер ён стараецца ўдзельнічаць ва ўсіх рэспубліканскіх экспазіцыях. Сёлета прадстаўляў свой жывапіс амаль на паўтара дзесятку выставак: у Мінску, у Полацку, у Светлагорску. Завяршае працу над вялікім цыклам карцін "Формула міфа". Час на ўсе справы знайсці практычна немагчыма. Таму Фёдар Адамавіч знарок "выключыў сябе" са свецкага жыцця: "Раней не мог абмінуць нейкія мастацкія "тусоўкі", падоўгу затрымліваўся ў майстэрнях калег. Сёння сябе абмяжоўваю ва ўсім, бо мэта паставіў: максімальна сябе рэалізаваць. Гэта значыць, калі я не пішу карціну, я павінен пісаць кнігу. І наадварот. Калі ні тое, ні другое не атрымліваецца, значыць — раблю новы выставачны праект. На сон застаецца, самае большае, гадзін 5-6. Трэба ж яшчэ і чытаць, і абазвакова — літаратуру мастацкую, але філасофскую, у якой закладзена ўсё".

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: Фёдар Ястраб са сваёй кнігай "Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч" і яго жывапісныя работы.

Фота Кастуся Дробава і аўтара

...І ўсё пры ёй

(баба)

"Дарагая Ніна!

...З табой мы так і не пагаварылі. Ці не таму, што твае 15 табе ўсё яшчэ торкаюць паг бок. Супыніся, дзяўчо! Агчуй у сабе Магонну (Матрону?), спаважную і памякчэную сэрцам!"

Міхась СТРАЛЬЦОЎ

VI

Аднойчы Яўген Вінакураў заўважыў: у сапраўднага паэта вершы фарміруюцца ў цыклы. Можна і вершы Ніны Шкляравай сфарміраваць па гэтым прынцыпе. А можна скласці, як біяграфію. Нарадзілася ў вёсцы. Скончыла сельскую школу. Паступіла ва ўніверсітэт. Стала гараджанкай. Азірнула — а родная хата сплыла за гарызонт. Калясіла па свеце. Вярнула. І кожнаму перыяду адпавядае свой цыкл. Гэта нагадвае фрэску, складзеную з каляровых аскепкаў. Можна адшукаць сувязь паміж імі. Але справа ў тым, што кожны верш — усё-такі не асобны фрагмент, а закончаная карціна.

"Мая вёска" — гэта погляд на рэштках, непазбежнасць развітання з дзяцінствам, юнацтвам, з усім тым, што асаціруецца з паняццем вёска. Яшчэ дакладна памятаюцца: "І гусіньня чароды, і блакітныя туманы". Але пльывуць за гарызонт усе гэтыя прыкметы вясковага жыцця. І вершы нараджаюцца з жадання іх затрымаць. Усё мае каштоўнасць: "пах смажных грыбоў" і мячык, што плаваў у канаве пад вярбой. Нездарма цётка Вольга рыфмуецца з Воленай, назвай арэхавага гаю, сімвалізуючы злітнасць чалавечага жыцця з прыродай. Прынесла галінку з гэтага гаю і:

Птушкі у хаце зацінькаюць,
Як на палыне сунічнае.

А вось як псіхалагічна, дакладна выпісаны партрэт старой:

На старэнькім, як сама, пяньку
Села бабка,
Жоўтую руку
Палажыла,

Нібы ліст сухі,
На сваім гарбаценькім кійку.
А зязюла ўсё крычыць:
"Ку-ку!" —

За лістом зялёным у цяньку,
Нібы жаба бабцы:
"Будзеш жыць".
І у той сляза з вачэй бяжыць...

Яшчэ раптоўныя прылівы сіл дыкуюць іншыя радкі:

І — выбегчы на ганак.
Смяцца, як дзіця.

І выглянуць з-за рамак
Звычайнага жыцця.

Зазірнуць, ақунуцца ў "незвычайнае" — гэта застаецца з ёй назавуць. А як вольна, лёгка дыхаецца і пішацца ёй, часам відаць па рытміцы вершаў:

Збіраю шолахі
Вятроў і траў,
І ліўняў подыхі,
Што май прыслаў.

Гэта яшчэ дзяцінства, юнацтва, маладосць не хоча з ёю развітвацца. Але не толькі з адных святаў складаецца жыццё. І не рыфмуецца проза жыцця.

Кірмаш. Я стаю.
І мой лёс каля ног
Сабачым віхляе хвостом...
Не дай Бог,
Камусьці не глянецца...
І проста так
Яго адфутболяць,
Нібыта камяк...
Заплача мой лёс,
Як малое шчаня,
А нехта падумае:
"Грошы звіяняць!"

А спачатку яна захаплялася горадам. І... шукала ў ім сельскія прыкметы, каб хутчэй з ім зжыцца:

Колькі ў маім Гомелі рабін!
Тэлевешка арабінай ззяе.
Нават лёс у нас цяпер агзін
З горадам, як у рабіны з гаем.

Вечарамі горад здаваўся загадкавым:

Мне падабаюцца тралейбусы.
Яны так важна праплываюць.
А ў вокнах людзі, быццам рэбусы.
Які мудрэц іх разгадае?

Паступова яна пазнавала горад.

Ліхтар агзіны
на знімалай вуліцы...

Ці не на такой вулачцы здымала яна кватэру ў першыя гады вучобы ва ўніверсітэце, калі ёй не дасталося месца ў інтэрнаце? Нечакана ёй пашанцавала.

VII

Мы сустрэліся на аўтобусным прыпынку каля вакзала. Я спытаў, дзе яна жыве.

— У прыватным сектары, — пагарадскому адказала яна.

— Бяры маю кватэру, — прапанаваў я.

— А ты куды?

— У Бранск. Мяне тут не друкуюць.

Пайшлі да Леаніда Іванавіча Гаўрылькіна, у той час — кіраўніка Гомельскай пісьменніцкай арганізацыі. Той сказаў:

— Правільна вырашылі. Калі ты сапраўды ад'язджаеш, не прападаць жа кватэры? Няхай яна дастанецца Шкляравай. Яе ўсё роўна прымаць у Саюз пісьменнікаў будзем.

Вось так удала склаліся абставіны. Хутка яна скончыла ўніверсітэт. Выйшла замуж. Працавала на тэлебачанні. Вось-вось павінны былі прыняць у Саюз пісьменнікаў.

Але яшчэ Лермантаў сказаў:

Что без страданий жизнь поэта
И что без бури океан?

Жыццёвая бора занесла яе ў Расію, у Ржэў, які не пакінуў слядоў у яе паэзіі. Змарнаваныя гады. Яе сяброўкі — Іпатава, Баравікова — пайшлі далёка. Сталі жаданымі ў часопісах, выдавецтвах. Дурніца, што ты са сваім лёсам нарабіла?

VIII

Іншы раз я дзіўлюся Ніне, сустракаючы ў яе слабыя вершы, на якіх не хочацца спыняцца. Раю ёй: пагартай даведнік членаў СП Беларусі. Колькі прозвішчаў! Яны напішуць усе твае няўдалыя вершы. Спадзявайся на іх. Не падвядуць! А ты нарадзілася для шэдэўраў!

Лепшыя вершы Ніны Шкляравай — пра каханне: "Пра любоў", "Эратычны

нацорморт", "Хачу быць", "Ты патрэбен мне летнім ранкам", "Вольніца".

Чым яны не падобныя да вершаў іншых паэтэс? Па-першае, у Ніны дар каханья. А ў іншых... звычкі, асуджанаць на жаночую долю, на хныканне. І ў вершах яны ахарошваюцца. А Ніна не баіцца ні сябе, ні людзей.

Што такое каханне? Лішак жыццёвай энергіі. І дзякуй Богу, што не падвядуцца Ніне нехта "нястрэчаны", а з'явіўся перад ёю ліст паперы.

Напоены настоем траў
Пльў вечар у сады.
Чмель, стомлены
ад тлумных спраў,
Прысеў абы-куды.

Няўжо вы не адчуваеце, якая энергія ў гэтай страфе? І гэта: "Прысеў абы-куды". А здалося — яблыня падставіла яму лісток.

Ён, задалены, гудзеў
Ёй песню пра любоў.
Такі яна не чула спеў,
Мажліва, сто гадоў.

IX

Не ведаю, чаму яе цягне да перакладаў. Можна, звычка адчуваць сябе ў натоўпе. Можна, жаданне перажыць чужы лёс. Можна — праверыць свае магчымасці, памерацца сіламі з прызнанымі паэтамі. Альбо ўгадаць у кімсьці сваё? Прынамсі, калі я чытаю яе пераклады іерманаха Рамана, разумею: Ніна недарэмна пацягнулася да яго паэзіі. Ён ёй блізка перш за ўсё сваёй рэлігійнасцю. Не апошняю ролю ў выбары адыграла тое, што гэты паэт з Браншчыны. Найбольш удалы перакладаў у Шкляравай менавіта бранскіх паэтаў. А вось вершы Юрыя Фатнева не загучалі на беларускай мове. Усе гэтыя "жыццейка", "горака" далёкія ад маёй "Чёрной рубахи" з яе суровай інтанацыяй. Затое Іван Бісеў на беларускай мове загучаў упоравень з арыгіналам.

Аднойчы яна мяне аздачыла: "Перакладаю "Слова пра паход Ігаравы".

Дзесяткі гадоў я займаюся гэтым феноменальным творам, напісаў магнаграфію, рамана, нямаю вершаў, але ні разу не прыходзіла мне ў галаву перакладаць тое, што на поўную моц гучала на мове XII стагоддзя. Мне здавалася, што саперніцтва з аўтарам "Слова о полку..." — вар'яцтва.

Праз месяц чую — гатовы пераклад!

Вядома, яна памылялася. Краем вуха чула — існуе мноства перайманняў "Слова..." але не чытала нават Віктара Сасноры... Між іншым, яна стварыла чужую паэму. Ёй пашчасціла перадаць на роднай мове тое, што не падаецца перакладу — пульсаванне сэрца Аўтара ў рытміцы яго твора. Яна пранікла ў яго душу і стварыла самастойны тэкст, верны духу, а не літары "Слова..."

Акрамя перакладаў, у Ніны Шкляравай на самым донцы душы хаваюцца скарбы, невядомыя свету, так званыя "Русские всплески" — вершы на рускай мове. Мне даводзілася іх чуць. Магу запэўніць: сярод іх ёсць творы, што не саступаюць яе лепшым вершам па-беларуску.

X

Чым жа займаецца Ніна Шклярава, акрамя асабістых вершаў, перакладаў? Яна чакае новыя галасы. Вось ужо два гады бясплатна кіруе Школай маладога літаратара пры Гомельскай пісьменніцкай арганізацыі. Дала прытулак Школе пад сваім дахам Славянская бібліятэка. Расце таленавітая змена. Кожны раз пры сустрэчы Ніна называе новыя імёны. Часцей за іншых успамінае Машаньку Маліноўскую.

— Разумееш, ёй усяго чатырнаццаць. А вершы такія дарослыя.

І ўспамінаецца мне даўні фотаздымак — стаяла дзіця ў агародзе. Ніхто яе не пакрыўдзіць. Ні нахабная страказа. Ні жук пузаты. А далей будзе бачна, як жыццё ў яе складзецца.

Юрыя ФАТНЕЎ

I

Цётка ў беларускай паэзіі была, дзяўчо — Янішчыц — таксама, а вось баба з'яўляецца ўпершыню. У Даля гэта слова азначаецца так: "Замужняя жанчына пасле першых лет, калі яна была моладой". Аднак найбольш дакладна вызначыў сэнс слова бранскі пісьменнік Савін: "Вось жанчына — і ўсё пры ёй!" Гэта і ёсць — баба. Ідэальная жанчына ва ўяўленні нашых продкаў. Гаспадыня. Паглядзіце на яе хаду, постаць. Маці-Зямля ідзе. Яна масіўная. Здольная не толькі даць уцеху мужыку, але і здаровых нашчадкаў. А калі некаму яна і здаецца грубай, падобнай да статуі, што некалі стаялі на курганах, то толькі партнёру, не вартаму яе.

Аднойчы яна разамкнула мураваныя вусны, загаварыла вершамі, і з'яўленне яе ў літаратуры было сімвалічным, бо роды ў яе маці прымала жонка Івана Пятровіча Шамякіна, Марыя Філатаўна, што была ў Пракопаўцы за медсястру, фельчарка, акушэрка.

Что ж піша наша баба?

Хто ж яна?

Паэтэса Ніна Шклярава.

II

Стаяла дзіця, насупіўшыся, у заціранай сукеначцы, у траве недзе на задворках у агародзе. Збегла ад людзей, чымсьці пакрыўджанае. Тут было яму добра. Не пакрыўдзіць ні нахабная страказа, ні жук пузаты.

Я ўспамінаю гэты ранні фотаздымак Ніны кожны раз, калі чую пра нейкія змены ў яе жыцці. Колькі разоў яна спрабавала пазбегнуць лёсу! З'ехаць. Змяніць працу. Змяніць прапіску. Жыла ў далёкім Ржэве. А мроілася Пракопаўка. Агарод. Нахабная страказа. Жук пузаты.

III

Ну куды падзецца ад асацыяцый? Усе мы набітыя чужымі вершамі. Памятаем ахматаўскае: "Мне голас был..."

Я ўпэўнены, што заглохнуць, завянуць многія галасы, што цяпер самаўпэўнена гучаць, а голас Ніны Шкляравай будзе звінец з першапачатковай свежасцю, як голас Беларуса.

Такіх галасоў, акрамя яе, няма, яны ўжо правяраныя часам: Анатоль Грачэнікаў, Уладзімір Някляеў, Анатоль Сьці, Міхась Башлакоў.

Аспрэчвайце мае словы, не згаджаецца, але больш няма каго паставіць у гэты шэраг, пакуль не заявіць пра сябе новы голас!

IV

Ніна — дзіця. Ніна — баба... А дзе ж самы залаты час, калі яна была тоненькай, як галінка вярбы ля Сажа? Некалькі слоў пра юнацтва нашай паэтэсы.

У кожным прыстойным горадзе ёсць такая вуліца, на якую вечарам выходзіць моладзь. У Нальчыку — Кабардзінская, у Гомелі — Савецкая.

Ах, як спявалі студэнткі той пары, праходзячы пад маімі вокнамі — звінела шкло!

Лён, лён, лён,
А тот, который нравится,
Тот не в меня влюблён!

Не. Не ў мяне была закаханая Ніна Шклярава... У яе абранніка быў матацыкл! Так! Уляцела Ніна на матацыкле ў замуж.

V

Праз шмат год вярнула яна ў Гомель. Гэта было вяртанне ў паэзію. Першая ж публікацыя ў рэгіянальным часопісе "Палесце" даказала: Ніна Шклярава не страціла свайго дару на чужой старонцы. Як паэт нават паманцела, вырасла. Памятаю ўражанне ад гэтай нізкі — сакавітасць, малаўнічасць, духоўнае і цярпелівае здароўе. Чалавечая асоба ў росквіце. Дваццаць-трыццаць такіх вершаў, як "Эратычны нацорморт" і "Пра любоў" — і месца побач з класікамі забяспечана. Я думаў — іх пакуль у паэтэсы няма.

Выхад зборніка "Аканіцы" прымуся ўпэўніцца — такія вершы ў Шкляравай ёсць.

Напярэдадні Новага года

Міхась СЛІВА

Іван Альбінавіч Пратасаў — кіраўнік з вопытам, працаваў на многіх прадпрыемствах і ва ўстановах, людзей ведае выдатна. Таму і ў працы вызначае заўсёды прыярытэтныя напрамкі.

Сёння ж, напярэдадні Новага года, ён быў асабліва ўважлівым і мэтаскіраваным у сваіх дзеяннях. Яшчэ з раніцы пазваніў у медыцынскі выцвярэзнік і папрасіў свайго суседа Пятра Ільіча, інспектара па прафілактыцы, каб у васемнаццаць гадзін да канторы падалі карэту выцвярэзніка. Справа ў тым, што два бульдазерысты — Цітоў і Іванушкін — пасля таго, як адзначаць свята, заўсёды трапляюць у медыцынскі выцвярэзнік. Але перад гэтым звычайна шмат напакуюцца, суткі валяюцца дзе-небудзь, пакуль не знойдуцца добрыя людзі ды здадуць іх па прызначэнні.

А вось Антаніда Сцяпанаўна і Валянціна Пятроўна звычайна заходзяць да сябровак, дзе працягваюць сустракаць Новы год, а потым трымай справаздачу перад мужамі. "Не, даражэнькі, — цвёрда сказаў сам сабе Іван Альбінавіч, — хваробу лепш папярэдзіць, чым лячыць!" І пазваніў мужам, каб сустракалі сваіх жонак.

Паклапаціўся начальнік і пра вадзіцеляў Антошкіна і Сярова. Загадаў вартаўніку не выпускаць іх за вароты, а ключы ад машын забраць.

Ясная справа: Іван Альбінавіч Пратасаў — кіраўнік з вопытам...

Аркадзь ЖУРАЎЛЕЎ

Парада

Табе подпіс патрэбны? Значыцца так, запамінай: трэці паверх па цэнтральнай лесвіцы прама. Сакратарцы шакаладку пакладзеш у верхнюю шэфлядку стала і... Дзверы яго звычайна прыадчынены, але ты адразу не заходзь: ён гэтага не любіць. Пастукай так далікатненька, ці нават лепш пашкрэбай па тых браніраваных дзвярах. Калі дазволіць, адразу не рвіся, зрабі паўзу, лепш за ўсё прасунь галаву ў дзверы і глядзі на яго. Толькі адну галаву, усе астатнія пакуль не патрэбна. Выраз твару зрабі самы што ні ёсць жаласны. А знешнасць тваю таксама патрэбна крыху змяніць. Вусы хай сабе будуць, толькі падпраў крыху, а васьм рыжае шчацінне акурат пасуе. Ну, а з прычоскай патрэбна папрацаваць. Зрабі кароценькую са сцежачкамі-палоскамі, у дырульні ведаючы. Ён любіць, калі перад ім смешны чалавек. Ну і ўсё астатняе: вопратка, абутак, каб яго расчуліў твой выгляд, і еш яго вачамі.

Калі ён адразу спытае «Вы да мяне?», скажы запытальна так — «Да ва-а-с?». Патрэніруйся яшчэ. Калі ж не спытае, чакай. І пачынай павольна прычыняць дзверы, але галаву не хавай, шыю старайся як мага выцягнуць. А як ты думаў, прыйдзецца крыху і прышчаміць. Табе подпіс патрэбны? Ну дык рабі як табе кажуць. Прышчамляй, прышчамляй... Вось тады ён павінен сказаць «Уваходзьце смялей», — не пужайся, уваходзь. Бокам, бокам так падыходзь да яго стала, павольна так. Усё адно ён на цябе ўжо не глядзіць, корпаецца ў сваіх паперках. Старайся зачэпіцца крысом камізэлькі за тые паперкі, каб яны долу аказаліся. Вось тады і ты кідайся ўслед за імі, быццам падбіраць і прасі прабачэння. Кідайся, кідайся — я табе кажу! Ён гэта любіць. Расказвалі, адна бабуля таксама грэхнула перад яго сталом. Праўда, пляцак з гасцінцамі закаціўся пад той стол. Дык ён не толькі дапамог ёй падняцца на ногі, а нават нягледзячы падпісаў усё, што падсоўвала, разумееш?

Далей — прасцей паранай рэпы. Прапануе сесці — не садзіся, але і не стой, як слуп, — ён гэтага не любіць. Прыткніся на ражку скуранага крэсла і схілі ў яго бок галаву, васьм так уперад, як чапля. Калі пяць хвілін ён вытрымае, пачнеш выказваць сваю праблему. Заікайся, але ў меру — ён не любіць, калі чалавек дакладна выказвае свае думкі, пакажы, што ты ў гэтых справах — ні ў зуб нагою і давяраеш цалкам яму. Але дай зразумець, што ў цябе сувязі. У пошуках, як быццам, важнай паперкі выкідвай з кішэняў перад яго носам — крэдытную картку, ключы ад сябравага «мэрса». Хабару ён не бярэ, ведае: як-нікак дзяржаўны служачы, калі ўжо які там сувенір зялёнай паперкай, любіць, калі штосьці «забываюць» у яго невялічкім квадратаў на сто кабінэціку. А ўсё астатняе, гэта быццам бы намёк. Хто ведае колькі яшчэ з ім сустракацца прыйдзецца. А прыйдзецца, нутром чую... Табе подпіс патрэбны?..

Канстанцін КАРНЯЛЮК

Хто самы цяжкі?

Аднойчы селянін Савелій у гасцях моцна напіўся. Ён пачаў ужо збірацца дадому, бо ведаў, што перападзе ад жонкі Ганны. Але ў той кампаніі былі два жартаўнікі — Алесь і Павел, якія вырашылі ўжо на двары павесяліцца з п'янага чалавека, які здрадзіў ім. І задалі яму такое пытанне: якая на свеце з жытых істот самая цяжкая?

Вядома, у жартаўнікоў быў свой разлік: калі Савелій пачне па п'янцы несці бязглуздзіцу, яны яму скажуць, што ён горкі п'яніца і сам не разумее, што вярзе. А калі прамаўчыць, не ведаючы, што адказаць, то заўважаць, што ён наогул дурань і нічога не ведае. Так ці інакш, усё роўна хацелі пасмяяцца над чалавекам. Савелій жа адказаў коратка і дакладна:

— Я самы цяжкі...
— Чаму ж гэта?
— Цяпер я цяжэйшы нават за зямлю. Няўжо вы не бачыце, што зямля пада мной хістаецца, ледзь трымае, бо я такі цяжкі!..

Затым Савелій памахаў жартаўнікам рукой і, хістаючыся, пайшоў дадому, адначасова думаючы, як жа лепш апраўдацца перад Ганнай.

У кожнай хаце — свой парадак

Селянін Андрэй ішоў з горада, стаміўся, вырашыў зайсці ў адну хату і трошкі адпачыць, спадзеючыся, што яго там накормяць. Гаспадыня незадаволеная за прасіла да стала нечаканага гасця.

Пад сталом валялася лыжка. Гаспадыня падняла яе, выцерла рукой і паклала ў міску гасцю. Андрэй не стаў есці супу наогул. Паеў толькі сыру з хлебам, напіўся вады. Затым устаў з-за стала, падзякаваў гаспадыню. А потым узяў з супа лыжку, выцер яе рукой і паклаў пад стол на падлогу.

— Навошта вы так зрабілі? — абразілася гаспадыня.

— У кожнай хаце свой парадак. Вось я і палажыў лыжку туды, дзе яна ў вас звычайна ляжыць.

Фрашкі

Усходняя прытча

Тым, хто не ведае божага страху,
Відаць, спавядацца трэба Алаху.

Калі праб'е час

Калі праб'е ліхі няўмольны час,
Не трэба думаць: гэта не для нас.

Мухач

Хаця баксёр выглядае гномам,
Ён моцна б'е кулаком — як ломам.

Наконт фігуральнасці

Круглых дурняў у персаў і туркаў
Цэняць вышэй чым плоскіх прыдуркаў.

Калі даць волю

Калі шакалам даць волю,
Сажруць і лвіную долю.

Павел САКОВІЧ

Эпіграмы як рэкламы

Уладзіміру МАЦВЕЕНКУ

Дзіцячы доктар
ён аг Бога.
За працу меў
пашаны многа.
Цяпер занятак
можа й лепшы:
Замест рэцэптаў...
піша вершы.
З нагоды
юбілейнай даты
Жадаюць доктару
рабятны:
— Каб напісаць
шмат кніжак новых,
Дзядуля,
будзь і сам здаровы!

Раісе БАРАВІКОВАЙ

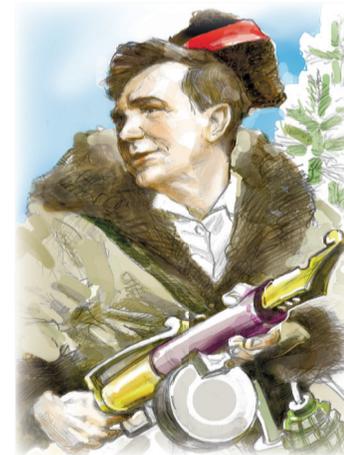
О, дзе ты, дзе ты,
маладоць былая...
Чаму былая?
Не сумуйце, Рая:
Прышла нарэшце
маладоць другая.

Няхай зайздросніцы
кусаюць локці,
Агчуўшы росквіт
Вашай "Маладоці"!

Алесью САВІЦКАМУ

Верай і праўдай
нястомна Айчыне
Ты служыш,
былы франтавік, партызан.
Хоць зброю адклаў,
ды ў пісьменніцкім чыне
Не будзе адстаўкі табе,
ветэран!

Шаржы
Алега КАРПОВІЧА

Сяргей ПАПАР

Цугу паг наміткай

Анатолю Бутэвічу

Дзяржаўны муж...
А з жонкаю лады.
Сын хутара...
А дзверы амбасады
адкрыў і прытуляў ён гарады —
Еўропы гістарычныя пасады.
Не даў ён каралева — разлюбіць,
пайшоў на памаўзлівыя прыгоды, —

з Курільчыкам славянскі
золак піць,
Хемінгуэўскія падзяляць паходы.
Цэковец і
нямігаўскі званар
да лісціка даткнецца,
да гарошка,
каўтне асоту лыжку —
і да ложка...

Тут не ўтрымаўся
і Сяргей Папар:
— О Язавец-Бутэвіч!
Прама ў твар
"Sto lat!" — крычыць.
Сто цугаў Вам, Валашка!

Гарады-пабрацімы

У беларускіх гарадоў шмат пабрацімаў у розных краінах свету — ў Індыі, Малдове, Кітаі, Канадзе, Турцыі, Францыі, Расіі, Польшчы, Украіне ды многіх іншых, а вось з Паўднёвай Амерыкай дагэтуль такіх зносінаў не было. Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за мяжой "Радзіма" нядаўна гасцінна прымала даўніх сяброў з Аргенціны — ганаровага консула Расійскай Федэрацыі ў горадзе Абэра правінцыі Місьёнас Зянону Сабчук і кіраўніка Федэрацыі культурных аб'яднанняў эмігрантаў з Беларусі, Расіі, Украіны Леаніда Шаўчука. Госьці прыбылі з важнай місіяй — афіцыйна аформіць статус пабрацімства для аргенцінскага горада Абэра і беларускага Маладзечна.

Зянона Сабчук бывае ў Беларусі часта, з таварыствам "Радзіма" сяброў ўжо 21 год, але не толькі працоўная неабходнасць прыводзіць яго сюды — яе бацька родам з невялічкай вёскі непадалёк ад Баранавічаў, і яна імкнецца выкарыстоўваць кожную магчымасць, каб завітаць да сваякоў. "Парадніць" Аргенціну і Беларусь — яе даўня ініцыятыва, размовы пра наданне гарадам Маладзечна і Абэра статусу пабрацімаў вяліся яшчэ ў 1994 годзе падчас Першага з'езда беларусаў свету. Абэра — невялікі горад, з насельніцтвам 130 тысяч чалавек, палова з якіх славяне — выхадцы з Беларусі, Украіны, Расіі. Тут дзейнічае музей славянскіх культур, дзе ёсць і беларуская экспазіцыя, праводзяцца святы эмігрантаў, падчас якіх дэманструюцца беларускія касцюмы, распаўсюджаюцца пра нацыянальную гісторыю і традыцыі.

Гэтым разам павітаць аргенцінскіх гасцей прыйшлі беларусы, якія так ці інакш маюць дачыненне да гэтай лацінаамерыканскай краіны — былы кіраўнік таварыства "Радзіма" Сяргей Картэз, выкладчык Лінгвістычнага ўніверсітэта Сільвія Картэз і Мікалай Яніўка, каардынатар праектаў таварыства Галіна Навіцкая ды іншыя.

Другой важкай нагодай для гэтай сустрэчы стаў удзел прадстаўнікоў культурных аб'яднанняў горада Абэра ў праекце "Полацкі абярог", які мае мэтай звязаць беларусаў з усіх куткоў свету. Яданне адбываецца досыць цікавым чынам — праз створэнне вялікага палатна з ласкутоў, у які майстар з любой краіны можа даць свой фрагмент. Першапачаткова праект быў разлічаны толькі на беларусаў, але пачалі адгукацца і людзі добрай волі, прадстаўнікі іншых народаў, якія таксама мелі жаданне ўзяць удзел. Цяпер тут ёсць працы рукадзельніц з Даніі, Балгарыі, Германіі, Малдовы ды інш. Абярог ужо мае плошчу больш як 90 метраў квадратных і складаецца з 427-і блокаў. 428-ы фрагмент, які быў зроблены ў Аргенціне студэнтамі факультэта мастацтваў, Зянона Сабчук перадала Ніне Ярмух, аўтар праекта і кіраўніку народнага клуба шыцця з ласкутоў "Рошва".

"Я думаю, няправільна, пытацца пра тое, якога памеру ў выніку будзе гэта палатно, бо ніхто ж не ведае, якога росту будзе дзіця, калі вырасце. У гэтым праекце за дзейнічана шмат людзей, і мы з усімі падтрымліваем добрыя сувязі", — распавяла Ніна Ярмух.

Саша ДОРСКАЯ

Саюз пісьменнікаў Беларусі смуткуе з прычыны заўчаснай смерці паэтэсы МАЦІЯШ Ніны Іосіфаўны і выказвае спачуванні родным і бліжкім нябожчыцы.

Супрацоўнікі рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" глыбока смуткуюць з прычыны заўчаснай смерці паэтэсы МАЦІЯШ Ніны Іосіфаўны і выказваюць шчырыя спачуванні яе родным і бліжкім.

3 дзённіка псіхатэрапеўта

галюнае пытанне абмяркоўваць: колькі? Колькі грошай сабраць, колькі цукерак, каўбас, а найважнейшае — колькі і якіх бутэлек купіць. І калі мае знаёмыя падалі голас у абарону дзіцячай цвярозасці — адразу яны сталі "белымі варонамі". Матулі (!) абурана патрабавалі: хай выпіскай п'юць, хай вучацца піць — яны ўжо дарослыя.

І усё-ткі тады дзецям на стол спіртное не паставілі. Яны самі адмовіліся ад алкаголю і выдатна пачуваліся без протаплазматычнай атруты і наркатыку, якімі з'яўляецца этылавы спірт.

Снежань 2001 года

...Зайшла ў кабінет квітнеючая дама і з парога пачала мне дзякаваць.

Аказваецца, яна давала зарок разам з дачкой, таму што пілі ўдзвоях. Дайшы да таго, што жылі ўжо без святла і ацяплення (адключылі за няўплату), сікаваліся тапінамбурам (земляной грушай), выкопваючы клубні з мерзлай зямлі, прадалі з хаты ўсё — да міскі і тазіка. А зараз аднавіскоўцы паверыць сваім вачам не могуць, што магчыма такое цудоўнае пераўтварэнне з п'янчужак у нармальных людзей.

— Раней у нас і хлеба на стала не было, а зараз мяса ядзім! — распавядала жанчына. Потым апусціла вочы, счырванела і дадала. — Я ж замуж выйшла! Уяўляецца? Муж хвалюецца, каб не сарвалася, вось і папрасіў схадзіць да вас на замацаванне...

Студзень 2007 года

— Няўжо ты на Новы год нават шампанскага не выпіла? — здзіўлена пытаецца ў мяне суседка з арганізацыі, дзе мы арандуем памяшканне. А сама ад болю моршчыцца, за галаву трымаецца і распавядае, што адной з яе калег пагражае звальненне: на працу выйсці не змогла — у запой.

Спраўды цікава, і чаго гэта я на Новы год зусім нічога не піла, і наогул хмельных напояў не ўжываю? Праую, галава не баліць, ніхто не выганяе, паважаюць нават...

13 красавіка 1998 года

Лілія Вацлаваўна, наш доктар з Калінінграда, распавяла мне ўзрушаючую гісторыю са сваёй звароткай.

...Да звароту да псіхатэрапеўта Алена піла ўжо так шмат, што перастала хадзіць на працу, зусім апусцілася. Але калі ў сям'і сына з'явілася дзіця, яна ўсё-ткі прыйшла яго наведаць. Адкрыў сын. Але, убачыўшы п'яную маці, зачыніў дзверы. Алена абурана забарабаніла ў дзверы.

Але ў адказ пачула: — У мяне больш няма маці... І такая бабуля непатрэбна майму дзіцяці... Хай лепш у яго зусім не будзе бабулі, чым такая п'яніца...

Гэтыя словы настолькі ўразілі Алену, што хмель яе рукой зняло. Яна села перад дзвярамі і заплакала-загаласіла:

— Сыночка, прабач! Дапамажы мне... Я ж хачу кінуць піць, ды не магу. Не ведаю як. Не ведаю дзе. Прашу, дапамажы!

Сын прывёў яе да Ліліі Вацлаваўны...

Чэрвень 1997 года

...Хадзіла ў краму па прадукты. Чакаючы сваёй чаргі, назірала, як пакупнік загрузаў у сумку бутэльку з віном. Нечакана адзначыла, што сіснулася, бы ад болю, бо ўявіла, што гэта ён не віно дахаты панясе, а слёзы... слёзы сваіх дзяцей, жонкі, маці...

Май 2006 года

...На апошнім прыёме былі адны... жанчыны! П'юць нароўні з мужчынамі, часам нават больш. П'юць ад праблем і проста ад нуды. П'юць у кампанія і ў адзіночку. П'юць маладыя і старыя...

У 1913 годзе, калі праводзіўся перапіс насельніцтва, высветлілася, што 95 працэнтаў жанчын ніколі не спрабавалі спіртнога. Віно і жанчына. Гэтае спалучэнне выклікала ўяўленне аб распуснай дзівучыне дзе-небудзь у карчме ці ў публічным доме...

Люты 2006 года

Па расійскім тэлебачанні прайшла ашалалая інфармацыя!

На 150 млн. насельніцтва ў краіне на цяперашні час пражывае ўсяго 20 млн. мужчын працаздольнага ўзросту. З іх: 4 млн. — алкаголікі, 4 млн. — наркаманы, 1 млн. — інваліды, 1 млн. — у турмах.

Выходзіць, што застаецца ўсяго 10 млн.! А калі ўлічыць, што афіцыйныя лічбы падобнай інфармацыі амаль заўсёды паменшаныя, то робіцца зусім сумна...

Думаю, што ў нашай краіне справы не лепш. За каго ж жанчынам замуж выходзіць? Ад каго дзяцей нараджаць? І якіх?..

28 сакавіка 2002 года

...У трэцім нумары часопіса "Прыгажосць і здароўе" прачытала артыкул пра алкаголь. Аўтар — галоўны лекар клінікі псіхалагічнай адаптацыі А. Магаліф. Матэрыял мае распаўсюджаную хваробу — прапаганда ўмераных доз, што фактычна з'яўляецца злачынствам у наш час. Але і ў такім артыкуле можна знайсці штосьці карыснае.

Чаму ад піва наступае стан лёгкай прышыбленасці, атуплення?

Справа ў тым, што ў напоі ўтрымліваюцца монааміны, якія ўздзейнічаюць на галаўны мозг. Сярод іх такое "цудоўнае" рэчыва, як трупная атрута — кадаверын!

Тое, што піва ўтрымлівае аналагі жаночых палавых гармонаў, для мяне не навіна. Вось калі б і мужчыны ведалі, што ім трэба пагражае ранняя імпатэнцыя (цяпер у нашай краіне кожны трэці мужчына робіцца імпатэнтам да сарака гадоў), то, пэўна, прыхільнікаў гэтага зеля стала б менш...

Люты 2007 года

...Былы пацыент распавёў, што ў адказ на яго просьбы пайсці лячыцца сваяк адрэзаў: "Ты што? Ды я без яе, гарэлкі, жыць не магу! З ёй і памру..."

***

...Вярталася з Мінска ўсё тым жа Брэсцкім цягніком. Са мной разам ехалі Свеціны дзеткі. Я не паспела прыгатаваць ім што-небудзь паесці ў дарозе — прыйшлося ісці ў вагон-рэстаран. Там было нешматлюдна: маладая жанчына замовіла сабе куваль сходага віна ды пажылы мужчына вывучаў меню. Адміністратар аказалася гаваркоў. Пакуль я чакала свае бутэроброды, яна паспела мне паведаміць, што прыбыткавай для рэстарана бывае звычайна паездка з Піцера ў Брэст. Вяртаюцца беларусы з заробкаў і так п'юць, што "дым каромыслам". За вечар вылучка мільёны на чатыры выходзіць...

Наталля САВЕТНАЯ

У Мінск я ехала цягніком "Санкт-Пецярбург — Брэст". У мяне было ніжняе месца. Насупраць, на верхняй паліцы, размяшчаўся падвыпіты мужчына гадоў сарака, які вяртаўся дахаты з Расіі, дзе працаваў у "гаспадара" на будоўлі. Час быў позні. Я хацела адразу легчы ды ў маёй спадарожніцы, пажылой

— Я ў шэсць раніцы прыязджаю на станцыю. Ты дапаможаш мне рэчы вынесці з цягніка? — звярнулася жанчына да спадарожніца.

— Канечне, дапамагу. Мяне, між іншым, Валерам завуць. А вы навошта ў Баранавічы едзце?

— Да брата. Хачу развітацца... Пакуль жыва! — бадзёрым голасам нібы адрапартавала мая суседка.

Валера паморшчыўся. Потым зноў заўсміхаўся.

— А я — дахаты. У мяне дзве дачкі, — вымавіў ён ганарліва. — Чэснае слова, не хлушу! Ну, навошта мне хлусіць? Я вось цяпер вам нават пашпарт пакажу.

Ён пачаў распавядаць пра сваю працу, заробкі, пра вёску і жонку... Раптам падняўся і, прабачаючыся, дастаў недапітую бутэльку гарэлкі.

— Выпіць, ці што, хочаш? — захвалывалася спадарожніца. — Дык садзіся, пі! Я зараз дастану што-небудзь паесці.

— А вы вып'еце са мной?

— Не. Я гарэлку цяпер не п'ю: інсульт быў. А раней магла выпіць: вясёлая была... Цяпер так... віна выпіваю калі-небудзь.

У купэ між спадарожнікамі ўжо ішоў абмен досведам па выбабе самагонкі.

І Валера, пунсовы ад новай "дозы", пачаў падрабязна тлумачыць усе прамудрасці гэтае прыбыткавай справы. Нарэшце, ён падагульніў:

— Вельмі добрая гарэлка атрымоўваецца! — памаўчаў і нечакана сумна працягнуў. — А колькі ж маладых хлопцаў праз яе, праклятую, у нас паўмірала! Далібог, жанчына, не хлушу. Ну, чаго мне хлусіць, скажыце, калі ласка?... Шкада іх вельмі... Я шмат дзе па свеце паездзіў — нідзе няма лепшых за нашых бульба-шоў! Вельмі я іх люблю... Спакойныя, душэўныя, працаўнікі... — Ён зноў памаўчаў, цяжка ўздыхнуў. — Колькі ж іх паўмірала ад гэтай гарэлкі? Што толькі ў нашай вёсцы робіцца!

Тут я не вытрымала, тым больш, што заснуць усё роўна не магла:

— Я адкажу вам, калі хочаце, на гэтае пытанне: кожная пятая смерць — алкагольная, ці выкліканая прычынамі, звязанымі з п'янствам.

Дарэчы, дарагая мая спадарожніца, — звярнулася я да жанчыны, — інсулт, інфаркт, страга слыху, зроку і шматлікія іншыя праблемы са здароўем могуць быць выкліканыя менавіта прыёмам спіртных напояў. Вы ведаеце, што навукоўцы падлічылі, колькі гіне каляд галаўнога мозгу ад этылавага спірту? Ад паловы шклянкі піва — 1000 клетачак! А ад двух бутэлек піва або шклянкі гарэлкі, або бутэльні віна — 7500 клетак. Яны, клетачкі гэтыя, не аднаўляюцца. На працягу дваццаці дзён у мужчын і сямідзесяці дзён у жанчын выводзяцца з арганізма з... махой. Але каб іх вывесці, зрыгтаць ты павіны спачатку гэтыя "трупікі" склеіць і ў выгледзе тромбаў праціснуць па сасудах. Уяўляецца, тромб у сасудах мозгу? А калі яны па старасці ці па хваробе эластычнасць ранейшую страцілі, калі звужэнне адбылося па якойсьці прычыне? Вось вам і інсулт!

Мае суседзі перасталі есці і недаверліва паглядзелі на мяне. Я ж, нібы мне на мазолі наступілі, працягвала:

— На месцы загінулых клетачак у мозгу фарміруюцца пустэцы, і яны пачынаюць зморшчывацца. У чалавека, які спісці, — маленькі зморшчаны мозг, у якім загінулі клеткі найважнейшых цэнтраў, што адказваюць адну асобу ад іншай, ды і ў цэлым чалавека ад жывёлы. Гэта тычыцца інтэлекту, памяці, самакантролю, сілы волі, характара. Вось чаму чалавек, які п'е, паступова робіцца бессаромным, несумленным, бязвольным, бессардэчным, безадказным і нецывым.

Мяркую, што адна з прычын буйнамаштабнага народнага п'янства — у глыбокай псіхічнай залежнасці ад этанола (алкаголю), якая развілася ў выніку лжывых уяўленняў аб магчымасці "культурага і ўмеранага" спажывання спіртных напояў. Адыгралі сваю ролю і вельмі нізкі ўзровень ведаў аб сучасных даследаваннях п'янства і алкагалізму, і прымітывныя ўяўленні аб хранічнай алкагольнай хваробе. Акрамя таго, свой пагібельны ўплыў зрабілі дакучлівая рэклама і засвоены з дзяцінства вобраз дарослага жыцця: абавязкова з бутэлькай на стала па святых і пры выпадку.

Гартаю свой дзённік: падзеі ўласнага жыцця пераплятаюцца з гісторыямі маіх знаёмых, родных і пацыентаў. Дваццаць гадоў да мяне, псіхалага, звяртаюцца па дапамогу людзі, пацяпелыя ад розных паталагічных залежнасцяў, у тым ліку і ад алкагалізму...

Ліпень 2002 года

Сябры распавялі, у якой бітве за цвярозасць дзяцей даваўся ім прыняць удзел падчас падрыхтоўкі да школьнага выпускнога вечара сына. Клас быў добры, дзеці ўсе як на падбор. Бацькі — клатлівыя, толькі вось...

З пачатку верасня замітусілася маці, ледзь не кожны месяц сталі ў "зграйку" збірацца і

Выйшла так, што Генадзь Кісялёў і я з сем'ямі прыкладна ў адзін час (на пачатку 1970-х) пераехалі ў Мінск: яны — з Вільні, мы — з Барысаўскага раёна. І не проста перабраліся, а патрапілі на адну вуліцу, у адзін дом і на адну лесвічную пляцоўку.

Са светлым розумам і душой

Яшчэ студэнтам філфака БДУ ведаў, што ёсць такі знаўца беларускай літаратуры і культуры XIX стагоддзя, як Генадзь Кісялёў, азнаёміўся з яго даследаваннямі "Сейбіты вечнага", "З думай пра Беларусь", а пазней і з "Загадкай беларускай "Энеіды", чытаў ухвальныя рэцэнзіі на гэтыя кнігі А. Клышкі, А. Лойкі, А. Мальдзіса ды іншых. Сапраўды, гэтыя даследаванні давалі (і працягваюць даваць) шмат новага, бо напісаны на глыбока дасведчанай дакументальнай аснове і створаны на адным дыханні, свежа і, галоўнае, пашанотна адносна пісьменнікаў і рэвалюцыйных дэмакратаў XIX стагоддзя.

На першым часе нашы суседскія сустрэчы абыходзіліся толькі вітаннем. Мне здалася, што вядомы сусед (член Саюза пісьменнікаў Беларусі, кандыдат філалагічных навук) не проста стрыманы для бліжэйшага знаёмства, але быццам глядзіць на мяне, на пятнаццаць гадоў маладзейшага, як бы звысоку. Час паказаў, што быў я не зусім глыбокі псіхалаг, памыляўся, яшчэ асабіста не ведаючы характары Генадзя Васільевіча. Як пасля выявілася, ён таксама прыглядаўся да мяне. Усё змянілася, калі там, на Сурганова, нашы сем'і папоўніліся дачкамі. Спачатку кантакты наладзілі жонкі, якія ўжо не толькі віталіся, але і разам вырашалі многія сямейныя клопаты, прагульваліся па

двары з каляскамі. Цяпер ужо цяжка ўспомніць, колькі тады за некалькі гадоў было нашых сумесных цёплых вечарын: у нас — з маімі калегамі, маладымі літаратарамі, у іх — з мэтрамі, з сем'ямі Караткевічаў, Мальдзісаў, Рагойшаў, Адамчыкаў і іншых. Ведалі мы і яго маму, Алену Мікалаеўну, якая часта гасцявала ў сына і нявесткі Яніны Міхайлаўны (Кісялёвы былі знаёмыя з маім бацькам і з маці маёй жонкі, да якіх ставіліся вельмі прыхільна). Адпаведна, я даведаўся, чаму сусед-вучоны размаўляе па-беларуску з даволі моцным рускім акцэнтам. Адкрыў для сябе, што яго маці — ураджэнка Віцебскай губерні, а бацька — з Падмаскоўя, слу-

жыў у органах дзяржаўнай бяспекі і, хоць па службе яго і пераводзілі ў Беларусь, быў выхаваны менавіта на рускай культуры. Ды і Генадзь Васільевіч пасля заканчэння школы падаўся вучыцца ў Маскву, у гісторыка-архіўны інстытут, а пасля 11 гадоў працаваў у архівах Літвы і вучыўся пры аспірантуры названай маскоўскай навучальнай установы. Але ўплыў маці (культасветнік і бібліятэкар), жонкі, знаўцы бібліятэчнай і архіўнай справы, якая валодае беларускай, рускай, польскай і літоўскай мовамі, частыя наезды ў Вільню беларускіх вучоных і пісьменнікаў, урэшце яго праца ў Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы АН Беларусі (з 1971 года) паспрыялі, што і ён, як

і жонка, засвоіў вышэйназваныя мовы. А што да беларускай, то пісаў і размаўляў на ёй зусім нязмушана, на высокім інтэлігенцкім узроўні.

Ведаў ягоныя па XIX ст. былі унікальныя. Ён шмат чаго невядомага ўвёў у літаратурна-разнаўчы ўжытак з жыцця і творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, дзейнасці рэвалюцыйнага руху супраць царызму ў 1863—1864 гадах (як К. Каліноўскага, так і яго папалчнікаў ды праціўнікаў). Правёў тытанічную працу па навуковым, доказным адшуканні сапраўдных аўтараў паэм "Энеіда навыварат" і "Тарас на Парнасе", а таксама даследаванні творчасці і дзейнасці шматлікіх беларускіх і польскамоўных празаікаў, паэтаў, публіцыстаў, музыкантаў, акцёраў, выдаўцоў (вялікі том "Пачынальнікі" і разнастайныя газетна-часопісныя публікацыі з 1958 года да апошняга часу), што разам з даследаваннем іншых вучоных асвятліла духоўнае жыццё нашых землякоў у XIX ст. Генадзь Кісялёў з папалчнікамі здолеў надзвычай ярка намаляваць карціну той эпохі, калі паланізацыя змянілася русіфікацыяй, калі беларускаму народу было адмоўлена ў праве на нацыянальную свядомасць.

Ды і пра тых, хто разгарнуўся на поўную сілу сам і ўзвысіў беларускую літаратуру да ўзроўню сусветнай у XX ст. (скажам, Янка Купала і Якуб Колас), Генадзь Кісялёў напісаў таксама шмат.

Як часта бывае, пасля таго, як Кісялёвы і мы перасяліліся ў іншыя кватэры на розных вуліцах, нашы сустрэчы парадзелі. Але і тое ранейшае дазваляе шчыра, з пашанай сказаць, што Генадзь Кісялёў далучыўся да Беларусі, яе гісторыі і культуры з усёй самаадданасцю сумленнага чалавека і таленавітага даследчыка, якому ахвотна раскрывалі свае таямніцы архівы і кнігасховішчы.

Генрых ДАЛІДОВІЧ

На здымках: Вільня, напрыканцы 1960-х; з калегамі у Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы АН Беларусі (канец 1990-х); з жонкай Янінай Міхайлаўнай (другая справа), Агамам Мальдзісам і нявесткай Якуба Коласа Алай Цімафееўнай каля помніка Уладзіміру Караткевічу (2000 год).

Фота з сямейнага архіва Г. Кісялёва

Надаваў крылы дакументу

Генадзь Васільевіч Кісялёў, выхаванец Маскоўскага гісторыка-архіўнага інстытута, працаваў архівістам у Вільносе, друкаваўся ў газеце "Літаратура і мастацтва", часопісе "Польмя", сябраваў з Уладзімірам Караткевічам, вільніскімі беларусамі, стаў кандыдатам гістарычных навук. У Мінск, у акадэмічны інстытут літаратуры, прыехаў ужо стаўлым 40-гадовым даследчыкам і вядомым пісьменнікам, аўтарам класічных прац "Сейбіты вечнага" і "З думай пра Беларусь". Здзейсненае Генадзею Кісялёвым уражвае: шматлікія кнігі пра Кастуся Каліноўскага і яго час, даследаванні па гісторыі беларускай культуры, па праблеме аўтарства паэм "Энеіда навыварат" і "Тарас на Парнасе", разнастайныя дакументальныя выданні, у тым ліку пра Янку Купала і Якуба Коласа, высокая ацэнка Мікалаем Улашчыкам. Выдатны знаўца і інтэрпрэтатар крыніц, ён распрацаваў тэарэтычныя асновы беларускага літаратурнага крыніцазнаўства, фактычна стварыў школу гісторыка-культурнай архіваеды, хоць афіцыйных вучняў — аспірантаў, студэнтаў-дипломнікаў — здаецца, не меў. Але ён меў талент — талент адчароўваць расцягвананыя па шматлікіх архіўных, бібліятэчных і музейных сховішчах беларускія скарбы, талент, гаворачы яго словамі, "надаваў крылы" дакументу. І талент Генадзя Кісялёва, яго пшчаслівая творчая зорка, яго навуковы подзвіг, яго дапамога, таварышаванне, у шмат чым прадвызначалі творчае сталенне многіх даследчыкаў беларускай эпопеі. Апошнія гады ён руліва, па-кісялёўску, вывучаў жыццёліч Францішка Скарыны, і яшчэ напрыканцы верасня, як заўсёды засяроджаны і стрыманы, але ўжо прытомлены, працаваў у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Генадзь Васільевіч умеў займалына і даходліва для чыгача распавесці пра свае пошукі і набыткі, і рабіў гэта не толькі па-навуковаму дакладна, але і па-мастацку вобразна: успомнім, такія паэтычныя, назвы ягоных кніг: "Пачынальнікі", "Героі і музы", "Ад Чачота да Багушэвіча", "Радаводнае дрэва", "Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча", "Жылі-былі класікі..." Правадзячы незабыўнага Генадзя Васільевіча ў апошні шлях, зразумеў, каго страціла Беларусь...

Віталь СКАЛАБАН

Гіпотэза

Калі доўгі час займаешся даследаваннем жыцця і творчасці пісьменніка, партрэта якога ніколі не бачыў, у тваім уяўленні ўзнікае пэўны вобраз гэтага чалавека. Я ўжо пісаў ("ЛіМ", № 21, 2008 г.) што партрэт Паўла Шпілеўскага да гэтага часу не знойдзены. Сам я ніколі не траціў надзеі знайсці выяву чалавека, які так многа зрабіў для роднай Беларусі. І вось у чарговы раз праглядаючы падшыўку санкт-пецярбургскай штогоднівай газеты "Ілюстрацыя" за 1860 год, у першым яе нумары натрапіў на графічны малюнак, які, пры ўважлівым разглядзе, прымусіў маё сэрца біцца ў паскораным тэмпе.

На малюнку, поўным алегорыі і сімвалаў, адлюстраваны грамадскія з'явы жыцця перадрэформеннай Расіі.

Доўгачаканая знаходка

Паспрабуем яго "расшыфраваць". Дык вось, 1859 год адышоў у Вечнасць, і Мефістофель супакойвае людзей, якія не паспелі вырашыць свае праблемы, што перад тварам Вечнасці ўсе праблемы адыходзяць у нябыт... Заўважым, праз левую руку гэтага персанажа перакінуты ручнік з нейкімі літарамі. Павялічым іх.

Нешта не вельмі чытаецца... Але ўспомнім, што першы спосаб шыфроўкі — напісанне лютстранага адбітка. Добра, паспрабуем прыкласці лютэрака. Вось, цяпер зусім іншая справа. Родная кірыліца. Гэта першыя і апошнія літары імя і прозвішча мастака гэтага малюнка. Павел Аненскі, па-руску — Анненский. Ну, вядома, Аненскі — адзін з асноўных мастакоў "Ілюстрацыі". Ён зрабіў шэсць цудоўных малюнкаў да "Заходне-рускіх нарысаў" Шпілеўскага, на працягу двух гадоў ілюстравалі яго "Дзённік знаёмага чалавека" і, думам, быў яго сябрам.

Надходзячы 1860 год мастак намаляваў у выглядзе юнака ў простанародным адзенні з лентай праз плячо, на якой напісана: "Вера і Правда". Усе перадавалі людзі Расіі чакалі адмены прыгоннага права. Шпілеўскі ў "Дзённіку знаёмага чалавека" пісаў: "Усё залежыць ад руху і прасторы ў жыцці нашага простага чалавека: пакуль не зробіць яго вольным грамадзянінам, пакуль не дадуць яму ўласнасці, датуль ён будзе ў сталым загоне і разумовым застоі". (Л., № 66, 23. 04. 1859).

На малюнку мы бачым трох прадстаўнікоў пішучай браціі. Я бяру на сябе смеласць сцвярджаць, што адзін з іх — Павел Міхайлавіч Шпілеўскі. Вось першы персанаж. Але гэта не Шпілеўскі. Чаму? Па-першае, ён стрыжаны, а Павел Міхайлавіч, як праваслаўны святар, хаця і былы, я думам, не галіўся і не стрыг валасоў. Па-другое, яму каля пяцідзесяці год, а Шпілеўскаму было тры-

ццаць шэсць. Па-трэцяе, ён знаходзіцца ў народнай масе і з'яўляецца журналістам-бытапісальнікам. Шпілеўскі ж ніколі не хацеў быць, па яго трапным выразе, "сухим замечником" і ў лісце да выдаўца-рэдактара "Сына Отечества" А. Старчэўскага ад 10 красавіка 1857 года пісаў: "...Я бачу, што мне трэба яшчэ раз перагаварыць з вамі: вы патрабуеце фактаў і фактаў (як гаворыць Дзікенс у адным рамане). Але ж адны сухія, казённыя факты выкладаць па праграме і агульнапрынятым узоры мне не па душы: гэта значыць, я не магу нічога гаварыць ад сябе, а толькі збіраць факты..."

Яшчэ адзін персанаж. У яго ліслівы выгляд твару і хаця, здаецца, што ён радасна сустракае прыход Веры і Праўды, адсталыя перакананні ў выглядзе рака цягнуць яго назад і паказваюць, што гэта — пісьменнік-рэтраград. Застаецца апошні персанаж з пісьменніцка-журналісцкай браціі.

У яго тонкія, шляхетныя рысы твару, доўгія хвалістыя валасы, барада і вусы. Так, у маім уяўленні, і выглядаў Павел Міхайлавіч Шпілеўскі.

Чачу прыгадаць, што ў 1858—59 гадах, пасля таго, як В. Зотаў запрасіў Шпілеўскага ў рэдакцыю "Ілюстрацыі", Павел Міхайлавіч стаў там адным з асноўных журналістаў. І я думам, што пасля двух год напружанай і плённай працы Шпілеўскага-журналіста Павел Аненскі мог дазволіць сабе намаляваць свайго сябра ў выглядзе пісьменніка, які ўзвышаецца над будзённымі падзеямі і дае аналіз грамадска-палітычнага і мастацкага жыцця перадрэформеннай Расіі. Гэта мая гіпотэза, а яна, як і любая іншая, мае права на існаванне.

Аляксандр ВАШЧАНКА

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барсук
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзеі
- Уладзімір Гіламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Жук
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крэйдзіч
- Віктар Кураш
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарава, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Аб'явіцель:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62

крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04

мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72

Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадацы прасьба
спасылацца на "ЛіМ".

Рукіпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.

Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведваюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3387
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
24.12.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 7083

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 0 8052

Адкрыцці, планы, спадзяванні...

Пераднавагодняя анкета "ЛіМа"

1. Якім быў для вас асабіста і для нашай літаратуры 2008 год?
2. Ці адчувалася, што адыходзячы год быў годам чытання — аб'яўленым у СНД?
3. Вашы спадзеы на наступны, 2009 год?

нізку вершаў — дзесяткаў пяць. Упершыню паспрабаваў у новым для сябе жанры — трыялет. Я ні разу ніколі так не пісаў. Але пра чытаў у новым зборніку Анатоля Эзэка трыялет і рашыў: і я паспрабую. За тыдзень напісаў дзесяткі два іх. Сябры пачыталі, ухвалілі. У наступным годзе ў часопісе "Маладосць" павінны надрукаваць. Сёлета ў мяне яшчэ два юбілеі: 65 гадоў з дня нараджэння і 50 гадоў, як упершыню надрукаваўся.

2. Нам чытаць даводзіцца і так, і так. Трэба, каб дзеці зразумелі, што ім чытаць трэба. Апошнім часам яны ўсё больш перавагі адаюць тэхнічным сродкам: камп'ютэрам, Інтэрнету.

3. У гэтым годзе павінна была выйсці мая дзіцячая кніжка — "Сонечны кошык". Мне казалі, што скончыліся датацыі і таму выданне плануецца на будучы год. Можна, у 2009-м кніжка ўбачыць свет. У 12-м нумары часопіса "Польмя" ідзе мая вялікая нізка вершаў. І ўпершыню сёлета надрукаваўся ў часопісе "Нёман" — гэта вершы ў перакладзе Ізяслава Катлярова. Думаў, што я дзіцячы паэт, туды і носа не паказваў, а тут раптам надрукаваўся. Сабраў дарослую

кніжку "Прызда, альбо Смяцца — не плакаць" — выбранае, 14 аркушаў. Гэта лірыка, сагьра і гумар. Цяпер раблю камп'ютэрны варыянт, мо дзе ўдасца выдаць.

Соф'я ЖЫБУЛЕЎСКАЯ, дырэктар кнігарні "Акадэмія":

1. Я лічу, што 2008 год быў удалым як для мяне, так і для кнігарні "Акадэмія кніга". Магазін становіцца ўсё больш вядомым і часам новыя пакупнікі становяцца тваімі сябрамі. А для мяне знаёмства з добрымі людзьмі — падарунак Бога!

2. Незалежна ад таго, быў ці не быў аб'яўлены 2008 годам чытання, прыемна быць сведкай з'яваў да сур'ёзнай кнігі. І калі бабуля шукае кнігу "Філасофія для дзяцей", каб выхоўваць сваю ўнучку — гэта падае добры надзеі.

3. Вядома, адчуваецца нейкая трывога, але, думаю, ўсё перажывём і надыходзячы год сустрэнем у добрым настроі.

Васіль ТКАЧОЎ, пісьменнік, драматург, лаўрэат прэміі Баяна:

1. Гэты год быў годам майго шасцідзясяцігоддзя. Карыстаючыся выпадкам, хачу выказаць словы

падзякі калегам-пісьменнікам Міхасю Пазнякову, Уладзіміру Гаўрыловічу, Наталі Касцючэцкі, Міхасю Сліву, Аляксандру Бардоўскаму, Міхасю Болсуну, Лідзіі Возсавай — адным словам усім тым, хто браў удзел у вечарынах, наладжаных з гэтай нагоды на Рагачоўшчыне і ў Гомелі. Словы падзякі — таксама дырэктару Рагачоўскай ЦБС Клаўдзіі Савельвай і дырэктару Гомельскай гарадской цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Таццяне Уласавай, якія многа зрабілі на працягу адыходзячага ў гісторыю года для прапаганды не толькі маеі творчасці, але і іншых мясцовых аўтараў.

Друкаваўся ў часопісах "Польмя", "Нёман", "Маладосць", "Вожык", "Бязрозка" і "Вясёлка", у газетах "Літаратура і мастацтва", "Звязда", "Настаўніцкая газета", адбылося чатыры прэм'еры ў драматычных тэатрах рэспублікі. Пачаў весці рубрыку "Кнігарня" ў газеце "Гомельскія ведамасці". Дзякуючы рэдактару газеты Мікалаю Дзімчынціну, што ён знаходзіць месца на старонках выдання для нас, літаратараў.

Бясспрэчна, прыемна, што землякоў маіх зацікавіў мой раман "Между ночью и днем" ("Дом камуны"): бібліятэчны часопісы "Нёман", дзе ён быў надрукаваны ў № 5 і № 6, заўсёды на руках.

Сапраўдным адкрыццём для мяне стала кніга вершаў "Чуйнае акно" студэнта ГДУ імя Ф. Скарыны Алесь Бараноўскага.

2. Не магу сказаць, быў гэта год чытання ці не на прасторы СНД. "Я не скажу за ўсю Адэсу...", адным словам. У маеі жа сям'і тры чытачы, гэта я дакладна ведаю.

3. Чакаю выхаду кніжкі "Снукер". У трох тэатрах плануецца паставіць спектаклі па маіх п'есах.

Год будзе нялёгка. Трэба вяртаць даўгі юбілейнаму году за пісьмовым сталом.

Ірына ТУЛУПАВА

Каб урадзіла грэчка

Славяне — дзеці сонца, таму ўвесь рытм жыцця чалавека са старажытных часоў быў падпарадкаваны руху нябеснага апекуна, што дае цяпло і святло. Зімовае сонцастаянне (21 — 22 снежня) было адным з асноўных язычніцкіх святаў. Беларускія Каляды захавалі ў сабе значны міфалагічна-язычніцкі і навагодне-земляробчы пласты, што заўсёды прыцягвала да сябе даследчыкаў фальклору.

У 1844 годзе беларускі этнограф і гісторык Іван Пятровіч Барычэўскі, які адным з першых звярнуўся да вывучэння гісторыі і старажытнасцяў роднага краю, выдаў кнігу "Народныя славянскія апаведы". Гэта пераклад на рускую мову паданняў і легенд славянскіх народаў. Большасць з іх беларускія, сабраныя Міхасём Загароўскім. У іх увасобілася мудрасць і назіральнасць нашага народа, прасеяная праз сіта стагоддзю. Некаторыя з іх тычацца зімова-каляднай тэматыкі.

♦ Калі на Каляды на небе шмат зорак, то на наступнае лета будзе шмат грыбоў.

♦ Калі на Рагачоў Хрыстова дарога добрая, то на наступны год добра ўродзіцца грэчка.

♦ Калі падчас вяселля ідзе вялікі снег, то маладыя будуць багатыя.

♦ Калі гусакі пляскаюць крыламі на снезе, то будзе вялікі холад.

♦ Калі ў печы агонь чырвоны, будзе мороз, а калі белы — адліга.

♦ Каб паменшыць мороз, трэба пералічыць дванаццаць лысых знаёмых, пакідаючы на канец самага лысага, і прыгаворваць, называючы імя кожнага: "На галаву такога-то хлоп!"

♦ Калі на Рагачоў Хрыстова ў хаце шыноць, то там народзіцца сляпы.

♦ У куццю першы блін трэба адаць авечкам, каб яны былі цэлы год здаровыя.

♦ Дзяўчына, якая жадае даведацца, які будзе ў яе муж, павінна ў куццю кінуць камень у раку. Калі камень забуркоча, то муж будзе злосны, а калі пойдзе да дна без шуму, то муж будзе рахмань.

♦ Каб не збягалі коні, гаспадар павінен на Рагачоў Хрыстова звіль пуга, зблытаць стол і стукнуць па ім канчуком.

♦ Дзе на Рагачоў Хрыстова плятуць лапці, у той хаце народзіцца крывое дзіця.

♦ Калі на Рагачоў Хрыстова дзяўчына возьме берамя дроў для топкі печы і паленаў будзе цотны лік, то яна хутка выйдзе замуж.

Павел Шпілеўскі таксама занатаваў шмат узораў каляднай тэматыкі. Вось некаторыя з іх.

♦ Пачынаючы ад Рагачоў Хрыстова да новага года, просты люд не варыць заціркі (рэдкая поліўка з якой-небудзь мукі — зацёртая). І вераць, што калі хто адважыцца заціраць зацірку, то ў таго рука затрэцца.

♦ Напярэдадні новага года маладзіцы карагодам збіраюцца ў адну хату і размаўляюць там да паўночы. Апоўначы ідуць за сяло, несучы кожная свой абутак — лапаць (з лык) або чаравік. Тут кожная з іх кідае свой абутак у розныя бакі і глядзіць, куды ён паліць. І вераць: калі якая-небудзь з дзяўчат на наступны дзень знойдзе свой лапаць або чаравік, то тая яшчэ застанеца ў дзеўках на гэты год, а якая не знойдзе, то той ужо не сышчыць дома маці, гэта значыць — яе возьмуць замуж.

♦ Дзяўчаты паляць на лучніку жмуткі кудзелі (прадзіва) і, глядзячы па тым, куды паляціць попел, уверх або асядзе на жалезнай рашотцы, мяркуюць аб выкананні сваіх жаданняў. Калі попел паляціць уверх, то дзяўчына ў гэтым годзе выйдзе замуж, а калі асядзе на рашотцы, то не.

Верыць або не верыць народным прыкметам і гаданням? Многія ўспрымаюць іх з усмешкай, некаторыя з іх з-за урбанізацыі сучаснага жыцця сталі архаічнымі, але я веру, што калі б кожны чалавек ведаў сімваліку народнай культуры і кіраваўся ёй у сваім жыцці, то ён мог бы пазбегнуць многіх праблем і няшчасцяў. І пакуль дзяўчаты ў калядную ноч будуць ставіць свечку перад люстэркам або ліць воск у ваду, гэта будзе азначаць, што тонкая нітка, якая завецца сувяззю пакаленняў, яшчэ не перарвалася.

Аляксандр ВАШЧАНКА